

ÉRTEKEZÉSEK
A NEMZETGAZDASÁGTAN ÉS STATISZTIKA KÖRÉBŐL.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

A NEMZETGAZD. S STATISZTIKAI ÁLLANDÓ BIZOTTSÁGNAK RENDELETÉBŐL,

SZERKESZTI FÖLDES BÉLA, A BIZ. JEGYZŐJE.

I. KÖTET.

HATODIK SZÁM.

1883.

A MUNKÁSBIZTOSÍTÁS
KÉRDÉSE.

IRTA

ECSERI LAJOS.

BUDAPEST

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(AZ AKADÉMIA ÉPÜLETÉBEN.)

1883.

Együttal felhívjuk a hazai közönség figyelmét a m. t. Akad. nemzetgazdasági és statisztikai állandó bizottságának következő kiadványaira :

I.

Értekezések a nemzetgazdaságtan és statisztika köréből.

A m. t. akadémia nemzetgazdasági és statisztikai bizottságának ezen «Értekezéseiben» a bizottság kebelében felolvasott, és egyéb a nemzetgazdaságtan és statisztika körébe tartozó értekezések fognak közzététetni. Különösen hazánk gazdasági életét érintő gyakorlati kérdések fognak legkiválóbb szakférfiaink által tárgyalatni. Tekintettel az ebbeli irodalom pangó állapotára a bizottság a tudománynak és gyakorlati életnek remél evvel szolgálatot tenni, annál inkább, mivel az anyagi jóléttel összefüggő kérdések egyre követelőbben lépnek előtérbe és követelnek megoldást.

Az értekezések évenként mintegy 20 ívnyi terjedelemben fognak megjelenni ; egy-egy kötet ára egyelőre 2 frttal van megállapítva. Az eddig megjelent füzetek czimsora a boríték hátlapján található.

II.

Nemzetgazdasági és statisztikai Évkönyv.

A közviszonyok és gazdasági állapotok iránti gyors tájékozásra korunkban — a par excellence állampolgári korban — mindenkinek szüksége van. Mindenki közvetlenül vagy közvetve érintetik érdekében a közviszonyok alakulása által ; majdnem mindenki közvetlenül vagy közvetve részt vesz a közügyek elintézésében : az egyik mint képviselő, a másik mint hivatalnok, mások ismét mint törvényhatósági vagy községi bizottsági tagok, mint nagy vállalatok részvényesei, igazgatótanácsosai stb. A nyugati művelt államok irodalmában ezen

A MUNKÁSBIZTOSÍTÁS KÉRDÉSE.

IRTA

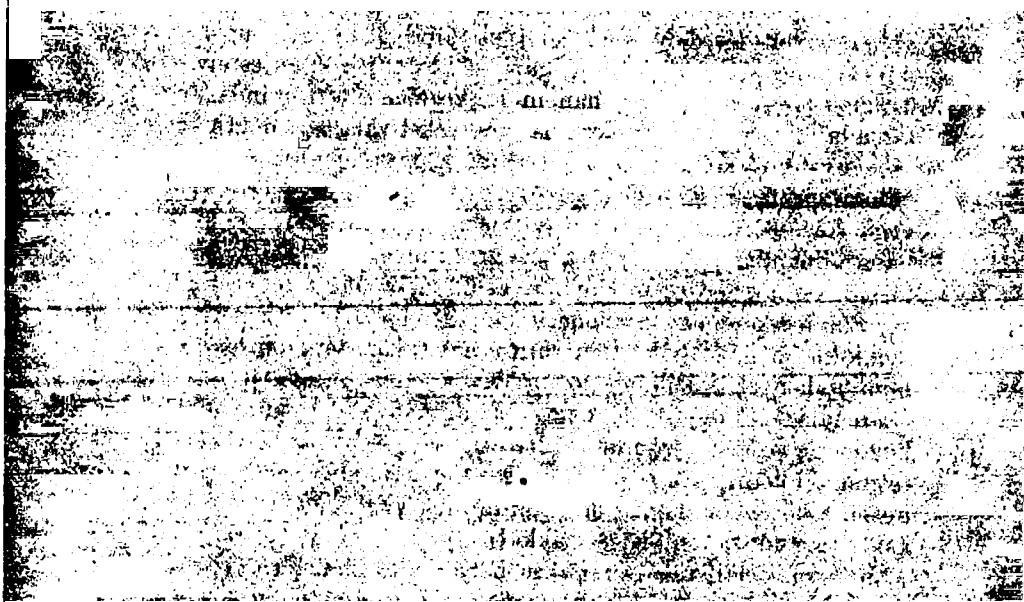
ECSERI LAJOS.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1883.

Azon messzeható, korszakalkotó kérdések közé, melyek századunkban az európai közvéleményt foglalkoztatták s melyek körül korunk egész szellemi élete, valamint anyagi küzdelmei központosultak, sorakozik a már is nagy jelentőségre emelkedett szociális kérdés. Az eszmék s törekvések egész hosszú sora, melyeket ez elnevezés alá foglalunk, különbözik nemcsak a politikai szabadságért vagy az általános emberi jogok érdekében vívott küzdelmektől, melyek által a nyugot-európai népek polgársága, az állampolgári és egyéni jogok teljes élvezetének birtokába jutott, hanem lényegesen eltérő mindazon társadalmi osztályharczoktól is, melyeket valaha a népesség szegényebb része, anyagi helyzetének kedvezőbbé tétele érdekében vívott. Első sorban nem a nemzeti vagyonnak többé vagy kevésbé aránytalan megoszlása okozója ez esetben a jelen állapottal való elégedetlenségnek, nem ábrándos egyenlőségi eszmék keresztülvitele a cél, mely felé a mozgalom vezetői törekşenek. A modern socialismus nem a szegények küzdelme a gazdagok ellen, mint ezt sokan tévesen hiszik, nem a henyék küzdelme az igyekvők ellen, mint ezt roszakaratúlág rá fogják, de nem is az ábrándozók reménytelen küzdelme a józan számító emberek ellen, mint azt azok szeretnék elhítenni, kik e mozgalmat minden kétely nélkül egyenesen a középkori keresztény communistákkal vagy az amerikai communista vallási sectákkal egy vonalba helyezik. — A modern socialismus a munkás osztálynak azon természetes törekvéseit képviseli, melyek segítségével a minden gátoló, de egyúttal minden korlátoló akadálytól felszabadított tőke birtokosainak túlhatalmát ellensúlyozni iparkodik.

Mindazon bámulatos haladásnak a népek gazdasági életében ugyanis, melyekre korunk büszkén tekinthet, koránt sem voltak az összességre nézve oly jótékony hatásai, mint azt első pillanatra talán képzelni lehetne.

A békés és lassú átalakulás, mely a tudomány új s mindig számosabb felfedezései folytán a gazdasági termelés minden ágában bekövetkezett és mely sok véres forradalomnál nagyobb hatást gyakorolt az emberiség sorsára, maga után vonta ugyan az ipar gyors felvirágzását, a vállalkozási szellem és tevékenység példátlan fejlődését, de a munkások helyzetét, némi tagadhatatlan javítások daczára is nem hogy könnyítette volna, de sőt súlyosabbá tette. A termelési válságok, a kézműves osztály reménytelen küzdelme a gyáriparral szemben, a munkások feleslegessé tétele új gépek által, a birtokos és birtoktalan osztályok közti ür növekedése mindeddig állandó kísérői voltak a haladásnak.

Úgy kell-e ennek történni a jövőben is, a társadalom legnagyobb számú s legmunkásabb osztályának magára hagyatva végképen jelenlegi szomorú sorsára kárhoztatva kell-e maradnia, vagy megadassék-e neki állami intézmények által a képesség nagyobb mérvű anyagi és szellemi haladásra, ez a modern társadalmi kérdés lényege. Ebből kifolyólag e kérdés csak akkor lesz megoldottnak nevezhető, ha sikerül létrehozni oly intézményeket, melyek biztosítékot nyújtanak az iránt, hogy az emberi szellemnek a természet felett kivívott nagyszerű diadalai a jövőben nemcsak egyes osztályoknak, hanem az egész társadalomnak hasznára válnak.

Mielőtt azonban ez óriási feladat megoldására komolyan csak gondolni lehetne is, még egy előfeltételt kell megvalósítani, a vagyontalan néposztályok vállairól még egy terhet kell levenni, mely szegénységüknél sokkal nyomasztóbb, és ez: sorsuk bizonytalansága. A munkásosztály állapotát főleg ezen bizonytalanság, az esélyeknek azon végzetes hatalma teszi elviselhetlenné, melyek kényének különösen a gyári munkás mindinkább kitéve van, mióta különböző körülmények összehatása folytán az ipari termelés mindinkább kevesek kezében kezd összpontosulni. A napról-napra elősködő proletár tudja, hogy munkaereje ma ér valamit, de nem tudhatja, vajon azon könnyelmű túltermelés, melyre a nyereségért való verseny oly gyakran ragadja azokat, kik munkaerejét igénybe veszik,

nem fosztja e meg már holnap minden szorgalma s ügyessége daczára betévő falatjától. De ha nem áll is be ily véletlen, mely egész munkás-osztályok létét fenyegeti, az egyes munkást önhibáján kívül számos baleset érheti, mely munkaképességét megsemmisítve, a nyomornak dobja őt és hozzátartozóit áldozatul.

E meg nem érdemelt sors ellenében a társadalom és állam tényleges közbelépése a munkások bizonytalan helyzetének megszüntetésére és sorsuk biztosítására nemcsak humanitási, de közgazdasági és politikai okokból is mindinkább elengedhetlen szükség gyanánt jelentkezik.

Nem mondhatni ugyan, hogy ez ideig e társadalmi bajok megszüntetése érdekében semmi sem történt volna, sőt minden civilizált ország törvényhozása tartalmaz intézkedéseket, melyek a munkások sorsának egyben-másban javítására törek-szenek, továbbá a munkások az önsegély útján is nagy áldozato-kat hoztak sorsuk biztosítására. Mindezek azonban magokban álló elszigetelt törekvések, egységes vezéreszme és határozott cél nélkül, melyek már ezért sem vezethettek a kívánt eredményre, eltekintve a rendelkezésre álló eszközök csekély voltától.

Valódi, a siker reményével kecsegtető reform kezdeményezése a német birodalmi kormány érdeme. E kormány ugyanis teljesen szakított azon egyoldalú felfogással, mely előbb kormánykörökben s a társadalom felsőbb rétegeiben uralkodott, hogy már maga a szociális kérdés tárgyalása is a jelen világrend megtámadását jelenti. — Sőt épen abban látja a leghatalmasabb eszközt a felforgató törekvések leküzdésére s azt tekinti az állam egyik legfőbb feladata gyanánt, hogy ez úgyszólván maga álljon a társadalmi mozgalmak élére s megvizsgálván a bajok forrását teljes erővel iparkodik a jelen társadalmi rend alapján minden osztály számára jobb, igazságosabb és kielégítőbb állapotot teremteni.

E felfogás tükröződik vissza az e kormány által ismételt a német birodalmi gyűlés elé terjesztett, a munkásoknak szerencsétlenségek elleni biztosításáról szóló törvényjavaslaton. E javaslat lényegileg csak a kezdet kezdetének tekinthető ugyan, de kiváló fontosságot kölcsönöz neki az a körülmény, hogy első ama pozitív intézkedések sorában, melyek által a német birodalmi kormány a szociális kérdés békés megoldását megkísérteni igyekszik.

Ezen javaslatot kívánjuk az alábbiakban ismertetni, összefüggésben a munkásbiztosítás kérdésével általában és azon fontos közgazdasági elvek tárgyalásával, melyek e kérdés által érintetnek. Alkalmunk lesz egyúttal, részben fejtegetéseink előzménye gyanánt, részint azok folyamában a munkások sorsának biztosítására célzó, vagy ezt előmozdító eddigi állami és társadalmi intézmények felett szemlét tartani, vizsgálván, mennyiben bizonyultak célirányosaknak és mennyiben szükséges azoknak a megváltozott viszonyok s a kitűzött célhoz képest leendő átalakítása, vagy egészen más intézménnyel való helyettesítése.

I.

A munkások sorsának biztosítására vagy legalább egyeseknek a nyomortól való megmentésére szolgáló intézmények között jelentékeny hely illeti a szegényügyi törvényhozást. Mióta a jobbágyság eltörlése az alsó néposztályokra nézve a földesúr gyámságát és gondoskodását megszüntette, mióta a szabad költözés joga a vidéki munkásoknak nagy városokba való todulását annyira előmozdítja : az előbbi, középkorias, pusztán a felebaráti szeretetre alapított s az összességet egyenlően terhelő szegénytartás teljesen elvesztette régi jellegét.

A munkástömegek összesereglésével egyidejűleg az egyes országrészekben a proletariátus nagyban való szaporodása, s az ipari termelésben mind gyakrabban beálló válságok azt eredményezték, hogy ezóta a szegényügy az ipar koronkénti helyzetével a legszorosabb összefüggésben áll, és a szegénytartási költségek az ipar fejlődésével lépést tartanak. A megváltozott viszonyok közepette már közigazgatási és rendőri szempontból is mindinkább szükségesnek mutatkozott a magokat fentartani nem bírók ellátásáról törvényileg intézkedni. A törvényhozás előtt kivált régebben, nem ritkán csakis ezen tekintetek voltak irányadók, hiszen az angol dolgozó- és szegényházak még századunk második felében is oly célzattal voltak berendezve, hogy a szegények elrettentésére szolgáljanak, a minthogy ezek csakis végszükség esetén vették igénybe segélyüket.

Azon emberségesebb felfogás, mely e tekintetben ma

uralkodik, és mely a szükségét szenvedők lehetőleg általános kielégítő segélyezését és e mellett emberi méltóságukhoz illő bánásmódban részesítését követeli, szükségessé tette a régi intézményeknek átalakítását a kor igényeihez képest.

Azonban a javítások daczára, melyek ez irányban történtek, a szegényügy rendezése még ma sem mondható véglegesen befejezettnek s még mindig megoszlanak a vélemények az iránt, mily úton érhető el közigazgatási, pénzügyi és humanitási szempontból egyiránt célszerű reform.*)

Németországban, melynek viszonyait itt első sorban kell figyelembe vennünk, a szegényügy organisatiója terén három egymástól lényegesen elütő rendszerrel találkozunk.

Legkisebb területen van érvényben s más tekintetben is legkevésbé figyelemre méltó ezek közül az Elsass-lothringiai. E francia eredetű rendszerben a lelenczeokről, árvákról s törvénytelen gyermekekről való gondoskodáson kívül nincs elvül kimondva a segélynyújtás kötelessége. — És a segélyezés rendszerint nem is terjed tovább, mint azt az önként e célra felajánlott eszközök lehetővé teszik.

Sokkal jelentékenyebb ennél a bajor rendszer, mely jelenleg egyedül képviseli a Németországban régebben általános érvényben volt «honossági jogon (Heimatsrecht) alapuló» segélyezést. — E rendszer minden községnek kötelességévé teszi az ott lakó szegények ellátásáról való gondoskodást, azonban az e célra fordított kiadások végső sorban azon községet terhelik, melyben a segélyezett születés vagy házasság, vagy pedig 5 évi — egyes esetekben 10 évi — tartózkodás által honossági jogot nyert.

A segélynyújtás kötelező voltának érvényre juttatása e rendszernek az előbbinél modernebb jelleget kölcsönöz. De a

*) Szükségesnek tartjuk megjegyezni, miszerint közsegélyben csak azon szegények részesülnek, kiknek rokonai ismeretlenek vagy az ápolási költségeket megtéríteni nem képesek. Eminghaus *«Das Armenwesen und die Armen-Gesetzgebung in europäischen Staaten»*. Berlin, 1870. 14. lap.

E munkán kívül a szegényügy kérdése körül főleg Adickes altonai polgármesternek a *«Zeitschrift für die gesamten Staatswissenschaften»* 1881-ik évi folyamában megjelent kitünő értekezését használtuk forrásul, mely a szegénytartás költségeinek a német birodalom egyes részeiben való megosztásával foglalkozik.

nehéz feltételek, melyektől a honossági jog megszerezhetése függ, s melyek czélja megakadályozni azt, hogy idegenek a község segélyét gyakrabban igénybe vegyék, nehezen férnek össze a szabad költözködésnek korunkban mind nagyobb mértékben gyakorolt jogával s czélszerűségek más szempontokból is nagyon kérdésesek.

Korunk felfogásának követelményeit sokkal inkább szemmel tartja e két partikuláris rendszernél a szegényügynek azon rendezése, mely 1842 óta Poroszországban, majd az észak-német szövetség területén fenállott, s mely főbb vonásaiban az 1870-ik évben a német bir. gyűlés által e kérdés tanulmányozására kiküldött bizottság javaslata folytán a birodalom legnagyobb részében elfogadtatott.

Ezen rendszer szerint a *segélyre jogosító illetékesség* (*Unterstützungswohnsitz*) már 2 évi tartózkodás által megszerezhető, ugyanoly ideig tartó távollét által elvész. Azok segélyezése, kik ezen illetőségeket már elvesztették, de újat még nem szereztek, a tartományok feladata. — Úgy a bajor, mint a porosz rendszerek alapgondolata tehát az, hogy a szegények eltartásának költségeit azon község tartozik viselni, melyből az illető származott. És éppen ezen vezérelv jogosultsága felől kell tisztába jönnünk, mielőtt ezen rendszerek értelmes megítélésébe bocsátkozhatnánk. Már maga azon parlamenti bizottság, melynek a jelen rendszer fenállását köszönheti, kiemeli jelentésében, hogy a polgárok gazdasági tevékenységének terét, gazdasági otthonát az állam egész területe képezi. Ennélfogva minden polgár tetszésére kell hagyni, hol válaszssa tartózkodása helyét, de ha szükségét lát, segélyezéséről az állam tartozik gondoskodni.

Mily részt enged át az állam egyes tagjainak a saját feladatai körébe tartozó tevékenységből, a felett legtöbbször czélszerűségi tekintetek határoznak s éppen ez okból szükséges komolyan megfontolni: vajjon, mint eddig a szegényügy egész terhe a községekre háruljon-e, vagy található-e a kérdésnek czélszerűbb megoldása. Azok, kik a jelen rendszer alapelveit fentartani kívánják, általános és különös okokat hoznak fel azon elv igazolására, hogy a segélyezés terheit a község tartozzék viselni.

Az általános okok közt felhozzák, hogy a község viszonya az elszegényedethez, ez utóbbi szomszédaihoz, valamint azon

körülmény, hogy az elszegényedés káros következményei első sorban a községet sújtják, már természetesen ez utóbbit jelölik ki a szegényügy hivatott kezelőjeül.

Továbbá éppen a községek képesek a szegényügy igazgatására szükséges szervezetet fizetés nélküli *gondnokok* alkalmazása által legkevesebb költséggel fentartani. A központosított kezeléssel szemben a községi ügyvitel azon előnnyel is jár, hogy a községi közegek a segélyezendőket személyesen is ismervén, az utóbbiakra nagy erkölcsi hatást gyakorolhatnak. Azon érvet sem lehet egészen figyelmen kívül hagyni, hogy a szegényügynek a község kezéből való kivétele valószínűen igen megapasztaná a jótékony alapítványokat, melyeket az alapítók többnyire a szűkebb helyi viszonyok iránt való kegyeletből tesznek.

Mindezen inkább etikai szempontokból kiinduló érveléseknél, melyekhez általánosságban kevés szó fér, bár koránt sem állanak feltétlenül, jóval nagyobb jelentőségű a gazdasági momentumokkal való bizonyítás.

S e téren a jelen rendszer hívei a községek segélynyújtási köteleességét azzal indokolják, hogy a *segélyezett*ek a községnek hasznára voltak, mielőtt alamizsnára szorultak. — E község képezte jobb napokban gazdasági életük központját, ennek emelésére szolgált munkaerejük, illő tehát, hogy ez hozzájáruljon fentartásukhoz, midőn saját erejükből erre már nem képesek.

A gazdasági egyenértékre való hivatkozás csakugyan helyes is annyiban, amennyiben valakinek segítségére kötelezni azt, kinek a megszorult azelőtt szolgálatokat tett — csak méltányosnak mondható. — Azonban ez által a községeknek a szegényügy terhei viselésére való szorítása csak akkor volna indokolt, ha állana az, hogy a később segélyre szorulóak a községnek csakugyan hasznot hajtottak és ha volna arány e haszon s a későbbi áldozatok között. Ámde ezen feltételek egyike sincs igazolva. Így például, ha az ipar valamely ágának gyors lendülete a munkások nagy tömegét a városokba vonja és ezeket pár év múlva valamely válság keresetüktől megfosztja, a tett szolgálatok fejében talán a munkaadók volna a segélyadásra kötelezendők, de ezen terhet a városra hárítani — legalább ezen alapon — nem volna indokolt. Tudvalevő dolog pedig, hogy a bevándorló fiatal munkások nyomá-

ban még keresetképtelen szüleik és családjuk más tagjai is csakhamar a városokba költöznek és szintén a község terhére esnek, mihelyt az, ki róluk gondoskodott, maga is szorult helyzetbe jut. A gazdasági egyenértékkel való érvelés ellen szól a törvényhozásnak azon intézkedése is, melynek értelmében valamely község kebelében való két évi tartózkodás elegendő, határtalan időre szóló segélyezés biztosítására. — A szegényügy jelenlegi rendezése ellen azonban legnyomatékosabb érv azon aránytalanság kimutatása, mely a községeknek különböző terhelése folytán egyes országrészekben, a többiekhez képest fenáll. *)

De ha mindezek daczára is a gazdasági æquivalens gondolatát kiindulási pontúl elfogadnók, még az esetben is sokkal kevésbé volna indokolt a szegénytartási költségeknek a községekre hárítása, mint azoknak állami teher gyanánt való tekintése, mert sokkal erősebb is, de főként sokkal állandóbb azon kapocs, mely az egyént, mint gazdálkodó alanyt az állammal köti össze, mint az, mely őt az ország valamely községéhez fűzi.

Így tehát a mai szegényügyi rendtartás alapelvének erősítésére felhozott gazdasági érv sokkal inkább ez alapelv ellen bizonyít, mint mellette. Az általános ethikai okok, melyeket fentebb elősoroltunk, szintén nem zárják ki a szegényügy alapos reformját, mivel csak annyit bizonyítanak, hogy a községeket a szegényügy igazgatásában jelentékeny rész illeti s hogy attól káros következmények nélkül meg nem foszthatók. Csakhogy épen ezen érvek figyelmesebb megtekintése leginkább meggyőzhet arról, hogy a községek szerepe s fontossága a szegényügyi igazgatás terén kiválólag a kezelésben, a részletek elintézésében nyilvánul. És ha az sem vonható kétségbe, hogy a községek feladatukat sokkal nagyobb buzgalommal fogják teljesíteni, ha az eredményben pénzügyileg is

*) Ez állapotok illusztrálására közöljük itt Schmoller következő adatait, melyekből az aránytalanság mellett még a szegénytartási költségek növekvése az ipar fejlettségével is kitünik. Schmoller szerint Berlinnek 1876-ban 4 millió marknál többre kerültek szegényei, 47 nagyobb porosz város ugyanakkor 15—16 millió markot költött e czélra. Bajorország 84,834 szegényről gondoskodott 5—6 millió mark kiadással. Angliában pedig évenként 800,000—1.000,000 szegény szorult segélyre, az államnak 120—180 millió mark évi kiadást okozván.

érdekelve lesznek, ez nem akadályozza, hogy az állam legalább is azon egyenlőtlenség megszüntetését tegye feladatává, mely jelenleg az egyes községek szegénnytartási költségei között fenáll.

Az állam tevékenységének köre azonban még koránt sincs kimerítve a szegénnytartás költségei egy részének elvállalása által. Azok, kik az állam tényleges működését a szegénység körül kívánatosnak tartják, nem a már beállott nyomor enyhítését tekintik az állam főfeladatául, hanem inkább a baj megelőzését s annak megakadályozását, hogy a munkás népesség nehéz időkben alamizsnára szoruljon.

Talán azért, mivel az állam a szegénység rendezését saját feladatául nem tekinté, a magokat fentartani nem tudókról való előleges gondoskodás elve a gyakorlatban mindeddig nagyon el volt hanyagolva. Öntudatlanul mégis nyilvánult ez elv némely államokban a lelenckezről való gondoskodás által, kiknek felnevelése és oktatása a társadalom hasznos tagjaivá tett oly elemeket, melyek e gondoskodás nélkül, ha nem veszedelmesek, bizonyára terhesek lettek volna rá nézve.

Szintén ez elvnek megvalósítása, csakhogy más irányban, a sebesült katonáknak és az elesettek családjainak állandó segélyezése, továbbá az államhivatalnokoknak bizonyos szolgálati idő letelte után nyugdíjjal való ellátása. A nagy mértékben kiérdemelt segélyezésnek legalább az államhivatalnokoknál kegyelmi jellegét is elvette újabb időkben azon intézkedés, melynél fogva a legtöbb államban a nyugdíj-alap képzéséhez egy részben magok a tisztviselők is járulnak a fizetésükből levont részletekkel.

E körülmény a hivatalnokok nyugdíjazásának ügyét a rendes biztosítási egyletéhez igen hasonlóvá tette s azoknak jogot szerzett és biztosított azon segélyre, melyben előbb alamizsna gyanánt részesültek.

Kíváló tudósok és államférfiak a megelőző gondoskodás elvének érvényesítését sokkal tágabb körben tartják szükségesnek, mint az eddig az említett intézményekben nyilvánult.

Schmoller szerint a biztosítás hivatva van egészen helyettesíteni a kezdetleges, lélektanilag s anyagi tekintetben egyaránt kétes eredményű, de ma még nélkülözhetlen szegénység-

tartást. *) Schäffle is úgy nyilatkozik, hogy a biztosítási kötelezettség sokkal célszerűbben helyettesítené s egészen nélkülözhetővé tenné a mostani községi s állami szegénytartást, melynek feladata ily helyettesítés hiányában : a szigorúság. **)

Engel pedig a munka költségei című értekezésében azon nézetének ad kifejezést, hogy a munkabérnek, amellet, hogy módot nyújt a munkásnak saját maga s családja tisztességes eltartására, tartalmaznia kell még egy részt, mely képessé teszi, hogy családja jövőjéről kora halála esetére is gondoskodhassék, valamint hogy magának s családjának munkahiány, betegség vagy munkaközben beálló véletlen szerencsétlenség esetére is biztosíthassa a szükségeseket. Csak, ha a munkás oly bért kap, melynek segélyével takarékosság és mértékletes életmód mellett a szükséges jövedelmet betegség, akkor s munkaközben beálló szerencsétlenség esetére is biztosíthatja; özvegyének s árváinak sorsáról még életében gondoskodik, mondhatni, hogy munkaerejének előállítási költségei s annak elhasználása fejében méltányos ellenszolgáltatást nyert. ***)

A munkásbiztosítás mindezen ágainak megvalósítása volna tehát azon eszköz, mely által az eddigi alkalmi s a hatóságok kényétől függő támogatás helyett egészen a rendes tüke- vagy járadékbiztosításra lehetne alapítani a segélyezést.

Valjon a jelenlegi munkabérek képessé teszik-e a munkásosztályt az általános munkásbiztosítás költségeinek viselésére, s ha nem, mily eszközök segélyével lehetne ez intézményt mégis megvalósítani, s a szükségét szenvedőknek alalmazna helyett segélyezésre való jogot biztosítani: e kérdés foglalkoztatja a tudományt s közvéleményt Németországban azóta, mióta a szegényügy reformja mindinkább elengedhetlen szükség gyanánt jelentkezik s mióta a német birodalmi kormány ez elvek gyakorlati megvalósítását közel

*) G. Schmoller. Über einige Grundfragen des Rechts und der Volkswirtschaft. Leipzig 1875.

**) Schäffle. Capitalismus und Socialismus. Tübingen 1870.

***) Dr. E. Engel. Kosten der Arbeit cztinű munkájában a felsorolt biztosítási ágakon kívül a gazdasági válságok esetére való biztosítást is szükségesnek tartja. Értekezésünk végén kifejtjük, miért nem osztoznuk e nézetben.

kilátásba helyezte a szerencsétlenségek esetére való biztosításról szóló javaslata által.

Alapos ítéletet mondani a kérdésben nagyon nehéz már csak azért is, mivel minden irányban tájékoztatást nyújtó adatok rendelkezésünkre nem állanak.

Némi útbaigazítást azonban mégis nyerhetünk részint újabban gyűjtött statisztikai adatokból, részint a már régebben fenálló, kisebb körben működő, de egyben-másban hasonló célú s irányú intézetek tapasztalataiból. Kíváló figyelmet érdemelnek ezek között a bányászok évszázadok óta fenálló ügynevezett társasládái, az egyes iparos társulatok körében működő s a kölcsönösség elvén alapuló segélyegyletek, a munkaadók szavatossága a munkaközben beálló szerencsétlenségek esetére és a biztosító társulatoknál különösen szerencsétlenségek esetére eszközölt munkásbiztosítások.

II.

A legrégibb feljegyzés a németországi társasládákról az 1300. évből fenmaradt kuttenbergi bányaszabályzatban található, mely ez intézményt mint már fenállót említi fel. Azon különös gondoskodásnak és figyelemnek, melyet a kormányok a bányügyre minden időben fordítottak, tulajdonítható, hogy ezen, kezdetben csak egyes bányakerületekben fenálló intézmény mind általánosabbá lett s napjainkig fenmaradt azon nagymérvű átalakulások dacára, melyek a bányáiparban s a bányamunkások helyzetében bekövetkeztek.*)

A legrégibb korban, midőn a bányabirtokos s bányamunkások még oly közel állottak egymáshoz, mint a legtöbb iparágban még újabb időben is a mester és segédei, a társasládák minden tekintetben a bányacéh kezelése alatt állottak. Később a bányászat felvirágzása s nagyobb vállalatok létrejöttével egyidejűleg növekszik az állami ellenőrködés és befolyás. Az 1794-iki poroszországi általános törvény a bányamunkásokat sok tekintetben államhivatalnokokhoz hasonló

*) Erre s a következőkre nézve I. J. Hiltrop: Reorganisation der Knappschaftsvereine. Schriften des Vereins für Socialpolitik. 1874.

bánásmódban részesíti. A munkások felfogadása és elbocsátása nem tartozott a bányabirtokosok jogkörébe, hanem a bányahatóság tiszte volt, mely a feltételek megállapítását kinevezett bányamester által eszközölte. Ugyancsak a bányahatóság ügyelt fel a társasládákra is, melyeket saját pénztárnoka által kezeltetett. Ez állapotot az 1860. év május 24-éről kelt törvény megszüntetvén, a bányatulajdonos és munkásai közötti szerződés megkötését nagyban és egészben a szerződő felek kölcsönös megegyezésére bízta és ezzel a bányászati iparban is megvalósította a teljes iparszabadság elvét. A bányászok segélyegyleteire vonatkozólag azonban ellentétben a többi iparágak terén követett eljárással az állam nemcsak a már meglevő társasládák fentartását rendelte el, hanem az 1865. évi bányatörvényben ilyenek alakítását valamennyi bányamunkásra nézve kötelezővé tette. Ellenben a társasládák kezelőszemélyzete s a bányahivatalnokok az egyletbe való belépésre nincsenek kötelezve. Fele részben a munkások, fele részben a többi tagok választják a kezelőbizottságot, mely a főbányahatóság által kinevezett biztos ellenőrzése mellett az egylet ügyeit vezeti. A társasegylet kiadásainak az egylet tagjai csak felét viselik, másik felét a bányabirtokosok fedezik. A tagsági díjak ebből kifolyólag az egyes társasegyletekben az egyleti tagok számához, a kitűzött célokhoz és egyéb körülményekhez képest különbözők, egyöntetűség csak abban nyilvánul, hogy a befizetések a koronkénti keresettel arányban állanak. Szintén eltérők az intézkedések az egyes társegyleteknél a felvétel módozatait, valamint a tagok jogosítottságát illetőleg. Legfontosabb a teljes és nem teljes jogú tagok megkülönböztetése, melyek közül az utóbbiak szavazati joggal nem bírnak és az egyletiügyekre úgyszólván semmi befolyásuk nincs. Ezek a rendes tagok közzé csak bizonyos korban (18—40 évig) vétetnek fel, ha egészségesek, ha a polgári jogok birtokát el nem vesztették és ha a szövetkezet köréhez tartozóbányák valamelyikében bizonyos ideig (mely fél és nyolcz év között ingadozik), mint nem teljesen jogosított egyleti tagok dolgoztak.

Hivatalos statisztikai adatok szerint az 1879-ik évben Poroszországban fenálló s 2146 bányára, kohóra és sóbányára kiterjeszkedő 84 bányászegylet 256,541 tagja között 153,003 teljes és 103,538 nem teljes jogú volt.

Tagsági jogukat, az azzal járó kedvezményeket s egyúttal

minden már teljesített befizetéseikhez való jogukat veszítik azok, kik a munkával az illető bányában teljesen felhagynak, vagy azt engedély, illetve törvényes felmondás nélkül elhagyják, vagy más egyletbe lépnek be, mely utóbbi esetben azonban az új egyletnél rendszerint megfelelő kedvezményekben részesíttetnek. — Szintúgy a kizáratást vonja maga után oly, az orvosi vizsgálat alkalmával észre nem vett betegség felfedezése, mely a felvetelt megakadályozta volna, továbbá betegségek többszöri színlelése segély igénybevétele céljából, bebizonyított kicsapongó életmód és a polgári jogoktól ítéletileg való megfosztás. — Számos nagy egylet alapszabályai elegendő oknak tekintik a kizárást a tagsági díj befizetésének három hónapon át való elmulasztását is.

Mindazon bányamunkásoknak, kik a társasegylet tagjainak sorába felvétettek s a felsorolt körülmények valamelyike folytán jogukat el nem veszítették, az 1865. évi törvény rendelkezése szerint minden egylet köteles megadni következő kedvezményeket:

1. Mindazon betegségek egész tartama alatt, melyeket nem az illetők súlyos beszámítás alá eső hibája idézett elő, minden egyleti tag, némely egyletnél még a teljes jogú tagok családja is, ingyenes gyógykezelésben és orvosságokban részesül.

2. Ezenkívül. ha a betegség három napnál tovább tart, három hónapig tartó, de újabb három óra kiterjeszthető pénzsegélyben részesülnek úgy a teljes, mint a nem teljes jogú tagok, csakhogy az utóbbiak segélypénze csekélyebb. A segélypénz ritkán éri el az átlagos keresmény két harmadát s ezért általában csekélynek mondható.

3. A teljes jogú tagok vagy a nyugalmazottak temetési költségeihez is járul az egylet; nem teljes jogú tagokéhoz csak akkor, ha halálukat munkaközben, nem saját súlyos hibájuk által előidézett szerencsétlenség okozta.

4. Munkaképtelenek segélyezése szintén egyik főfeladata a társasegyleteknek, de e kedvezményben rendszerint csak teljes jogú tagok részesülnek. A havi segélypénz, melyet az egyletek munkaképtelen tagjaiknak nyújtani szoktak, igen különböző, a szerint, melyikébe tartoztak a rendes tagok négy osztályának és hány munkában töltött év után lettek munkára képtelenné. — A legmagasabb tétel, az első osztályú s 50

évi munka után munkaképtelenné lett munkások segélypénze a 15 tallért meg nem haladja, a legalacsonyabb a negyedik osztályba tartozó és 1—15 év után munkaképtelenné lettek segélypénze rendszeren csak havi 2 tallér.

Nem teljes jogú tag csak akkor részesül segélyben, ha munkája közben beállott szerencsétlenség tette munkaképtelenné, segélypénze azonban a havi két tallért meg nem haladhatja. Ha a munkaképtelenség 14 évesnél ifjabb gyermekei vannak, az egylet ezek felnevelését némi segélyezéssel mozditja elő.

5. Az özvegyi tartásdíjak a szerint, melyik osztályhoz tartozott az elhalt férj s mennyi ideig munkálkodott mint egyleti tag, különböző összegben vannak megállapítva. Általában a munkaképtelenek segélypénzének körülbelül felére tehető. Az özvegy e díjakat élethossziglan vagy újabb férjhezmenetelig húzza; utóbbi esetben rendszerint 30 tallérra menő kiházásulási járulékra tarthat számot végkielégítés gyanánt.

6. Minden egyes árva nevelésének költségeihez 14 éves koráig az egyletek bizonyos összeggel járulnak, mely a szerint amint az árva csak atyátlan, vagy atyátlan és anyátlan, továbbá a szerint a mint a rendes tagoknak mily osztályába tartozott atyja, különböző, de havi $2\frac{1}{2}$ tallérnál többre soha sem megy.

7. Az egyletek egy része minden iskolát látogató gyermek tandíjához is járul, némelyik pedig rendkívüli segélyezést is nyújt, sőt jutalmakat is megszavaz. Így például valamely egyleti tagnak életveszélyből való kimentése minden egyes esetben tíz tallérig emelhető díjjal jutalmaztatik.

Mindezen kedvezmények megadása az 1873. évi adatok szerint a régi porosz tartományok területén fenálló egyleteknek 2.579,314 tallér kiadást okozott, mely összeg fedezetéül az egyletek 5 millió tallérnál nagyobb értéket képviselő vagyónának jövedelme és a többi egyleti bevétel összesen 2.786,908 tallér szolgált.

Az összes kiadások 36·36 százalékát az egészségügyre fordított költségek, 47·13 százalékát az állandó segélyezések vették igénybe. Azonkívül a temetkezési költségekhez a kiadások 1·75 százalékával járultak az egyletek, míg rendkívüli segélyezésre 3·52, — 51,012 gyermek iskoláztatására 3·59, végül

kezelési és egyéb költségekre az összes kiadás 7.67 százaléka fordítottatott. *)

Közelebről tekintve most már a bányászegyletek működése által elért eredményeket, azok tagadhatatlan fényoldalai mellett nem egy hiányra találunk. A munkaképtelenség idején nyújtott segély csekélysége annyira szembeszökő s a szerencsétlenség esetére való biztosítás oly tökéletlen, hogy általában nem látszik alkalmas eszköznek a segélyre szorulóknak megélhetését csak némileg is biztosítani. A biztosított segélypénzek csekélységénél azonban még sokkal nagyobb hibája az egyesületeknek, hogy némely intézkedésük még ezen biztosítást is sok esetben hatálytalanná teszi.

Felsoroltuk fentebb azon eseteket, melyben az egyesületek tagjai jogukat veszítik. A legtöbb egyesület szabályai szerint ez a tagsági díjak három hónapon át való elmulasztása esetén is bekövetkezik. És ez intézkedésnél semmi különbség nem áll fenn a között, valjon a fizetés elmulasztása hanyagságból, vagy fizetési képtelenségből történik-e. — Legfeljebb azon esetben találkozunk némi engedékenységgel, ha munkáját elbocsáttatása folytán veszítette el. Ha ellenben a bányát a miatt hagyta el, mivel a munkaadóval a fizetési feltételek iránt nem tudott megegyezni, jogait veszti, hacsak tovább is nem képes fizetni a díjakat, sőt gyakran azon jutalékot is, mely különben a munkaadót terhelné.

Brentano, **) ki a munkássegélyző egyesületek szerveztének ezen hibáját élesen ostromozza, kutatásai alkalmával azon tapasztalatot tette, hogy az említett intézkedés követ-

*) A magyar országos statisztikai hivatal kimutatása szerint az 1877. évben a magyarországi kincstári s magánbányák munkásainak hasonló társasegyletei összesen 6.177,040 frt 90 kr. tekintélyes vagyoni felett rendelkeztek, összes bevételük ez évben 1.280,531 frt 96 krajczár-ra ment, melyből a munkások járuléka 669,231 frt 89 krt tett. Az összes kiadás 957,465 frt 67 kr. volt, mely összegből azonban a munkások és családjaik segélyezésére csak 372,656 frt 93 kr. fordítottatott, míg a kezelési és egyéb költségek 584,808 frt 74 krra rúgtak. Különösen sokat költöttek e czímen a magánbányák társasegyletei t. i. 420,759 frt 63 krt. Részletes adatok az egyesületekről nem állottak rendelkezésünkre s így az érintett körülmény okait fel nem ismerhettük.

**) L. Brentano: Der Arbeiter Versicherungszwang, seine Voraussetzungen und seine Folge. Berlin 1881.

keztében a saarbrucki bányatárssegyesületnél a teljes jogú tagok 7·04, a nem teljes jogúak 24·27 százaléka vesztí igényeit a segélyezésre, a felső-sziléziai egyletnél a teljes jogúak 10·98, a nem teljes jogúaknak 11·73 százaléka, míg a neunkircheni egyletnél a teljes jogúaknak 13·66, a nem teljes jogúaknak pedig 75·72 százaléka lesz jogvesztett.

Pedig ezen három egyletnél e tekintetben még a legkedvezőbb viszonyok uralkodnak. E szerint az egyletekbe való belépésre kényszerített munkások ily nagy töredéke hiába hozott sorsának biztosítása érdekében áldozatokat; egészen saját hibáján kívül elvesztheti minden igényét, minden kilátását a segélyezésre, talán éppen akkor, midőn évek hosszú során át tartó munkálkodás és fáradalom után erre leginkább rá volna utalva. — E tény magában is kétségtelenné teszi, hogy a bányatárssegyletek kitűzött célukat még sok tekintetben el nem érték s hogy azok szervezete körül még sok a kívánni való.

Ugyanezt mondhatni el a többi iparos-segélyező egyletekről is. Ezen a bányatárssegyesületeknél sokkal újabb keletű egyletek Németországban azon törvény következtében virágoztak fel, melynek rendelete szerint minden munkás, mihelyt munkát talál, valamely betegsegélyező egyletbe belépni köteles. Ehhez képest az egyletek legfőbb tevékenysége a betegsegélyezésre irányul, mi a különböző teendők összehalmozása által sok tekintetben túlhalmozott bányatárssegyletekkel szemben javításnak mondható. Gyenge oldaluk azonban az, hogy a különböző egyletek egymással oly szoros kapcsolatban nem állanak, mint a bányászegyletek, úgy hogy a munkahiány következtében beálló fizetéseképtelenségen kívül még az egylet székhelyéről való elköltözés folytán is számosan veszti el jogaikat betegség esetén való segélyezésre. Brentano szerint az 1876-ik évben a segélyező egyletbe való belépés kényszere daczára Berlinben a munkásoknak 37·6 százaléka, Boroszlóban a gyári munkások 54·5, az iparos segédeknek 26 százaléka nem volt tényleg biztosítva. Nem oly nagy e szám az úgynevezett «német munkásegyleteknél», minthogy itt a munkás, ha tartózkodása helyét változtatja is, továbbra is a betegsegélyező egyesület tagja lenni meg nem szűnik. Mindamellet a német asztalosoknak az egész birodalomra kiterjedő egyesületénél is a tagoknak 23·7 százalékánál maradt a

biztosítás fizetett járulékaik daczára hatálytalan. A kitűzött feladatok teljesebb betöltése tehát ezen egyletektől is csak szervezetük gyökeres javítása esetén várható.

Mily irányban történjék az átalakítás, az egyes biztosítási ágak természetétől függ s azért a törvényhozás a módokat legezészerűbben esetről-esetre állapíthatja meg. Így például a betegség esetére való biztosítás lényegesen eltérő megoldást kíván, mint a biztosítás egyéb ágai. Legtöbb esetben a biztosítás sikeressége annival valószínűbb, minél nagyobb körére terjed ki a biztosítottaknak, minél többen vannak, kik a kárveszélyt viselik, s kik között a tényleg szenvedett károk megoszthatók. A betegség esetére való biztosításról egészen az ellenkező áll. Itt arra kell törekedni, hogy minél szűkebb köre az érdekelteknek alakítson egyletet, mert ezek egymást kölcsönösen ellenőrzik s megakadályozzák, hogy betegséget tettető henyék vegyék igénybe a segílyt. Míg tehát könnyen megállapítható s ellenőrizhető esetekre való biztosításnál a biztosítottak összességének érdeke a központosítás mellett szól, addig a betegség esetére való biztosításnál a biztosítás lehető decentralisációjára kell törekedni, mi azonban nem zárja ki, hogy az egyes társulatok viszonbiztosítás által egy központi intézetnél vagy más uton szoros összefüggésbe hozassanak.

E körülményben leli magyarázatát azon tervezet, melyet a német birodalmi kormány a betegség esetére való biztosítás újjászervezésére vonatkozólag a szerencsétlenség esetére szóló biztosítást tárgyozó javaslata kapcsán a birodalmi gyűlés elé terjesztett. E tervezet a betegsegélyezés körüli legfontosabb feladatok betöltését a községek teendői közé sorozza.

Mindazon munkások, kiknek a törvény kötelességévé teszi a betegség esetére való segélyezésről előre gondoskodni,*) tartoznának a község pénztárába az illető községben szokásos átlagos munkadíj egy és fél százalékát biztosítási díj gyanánt kifizetni. Ellenszolgáltatás fejében minden megbetegedett munkás a betegség negyedik napjától tizenhárom hétig in-

*) Reichstag. Aktenstück Nro 14 (Krankenversicherung der Arbeiter). Berlin 1882. april 29.

gyenes orvoslásban s gyógykezelésben, továbbá az átlagos munkabér felében részesül. Szabadságában állna a községnek valamely iparág munkásai részére, ha ezek száma az ötvenet meghaladja, külön helyi pénztárt is felállítani, sőt a felsőbb közigazgatási hatóság erre a községet kényszeríthetné is.

A munkások biztosítási díjaitak tetszés szerint vagy ily helyi pénztárakba, vagy a községi pénztárba fizetnék. Végre oly gyárosok, kiknek munkatelepein rendszerint ötven munkás dolgozik, jogosítva vannak, a felsőbb közigazgatósági hatóság rendeletére pedig kötelezvék munkásaik körében betegsegélyző egyesületek alakítására; úgy szintén mindazon építési vállalkozók is, kik határozatlan időre nagyobb számú munkást foglalkoztatnak.

Bármily pénztárnál fizessék is be a munkások a biztosítási díjakat, a munkaadók tartoznak a lefizetett összeg felével járulni a biztosítás költségeihez, úgy hogy ezek két harmadrészben a munkást, egy harmadrészben a munkaadót terhelik.

E tekintetben tehát a javaslat intézkedései megegyeznek az iparosmunkások segélyegyleteit életbeléptető (1876-ik évi ápril 7) törvénnyel, mely hasonlóan rendelkezik a terhek elosztását illetőleg.

Az alkotandó új betegsegélyző intézetek nem érintik sem a fenálló bánya-társégyletek, sem iparos és kézmíves egyletek által alapított, sem az iparosmunkások által fentartott hasoncélú intézmények működési körét. Ezek további fenállása egyedül azon feltételhez volna kötve, hogy a biztosítottakat legalább oly kedvezményekben részesítsék, mint azon község betegsegélyző pénztára, melynek területén ily régibb intézetek fenállanak.

Mig a betegsegélyző egyesületek átalakításáról szóló tervezet eszerint a régebben fenálló intézményeket csak kiterjeszti s némileg módosítja, addig a birodalmi kormány másik, a szerencsétlenség esetére való biztosításra vonatkozó javaslata a munkások sorsáról való gondoskodás régi rendszerének gyökeres újjászervezésére czéloz s a munkásbiztosítás egész körére kiható fontos elvi határozatokat tartalmaz.

III.

«Nemcsak a tűz, víz, szél és más zabolátlan elemi erők követelnek áldozatul oly sok embert, hanem az ipar, kereskedelem és forgalom szolgálatába hajtott erők is annyszor áttörik mostanában korlátaikat, hogy az emberi élet kioltása ezek által csaknem mindennapos szomorú eseménynyé lett. E jelenség végoka kétséggkívül az, hogy jelenleg a termelésnek valamennyi ágát intensivebben művelik, s hogy ugyanazon térre ennek következtében mind több ember szorul, kik ezen és száz más okból kénytelenek a lehető legcsekélyebb térben és időben a lehető legnagyobb tevékenységet kifejteni.»*)

Poroszországban Engel adatai szerint a háborúk áldozatait leszámítva

1869-ben 6169

1870-ben 6048

1871-ben 6554

1872-ben 6737

1873-ban 7084

1874-ben 7317 egyén múlt ki véletlen

szerencsétlenség által előidézett halállal. E személyeknek jóval több mint egy harmadát hivatása közben érte utól a szerencsétlenség, ezek tehát a szó szoros értelmében hivatásuknak estek áldozatul.

A tapasztalat bizonyítja, hogy különösen az iparosmunkások élete és egészsége sokkal nagyobb veszélyben forog, mint a mely más foglalkozásukat fenyeget. Vannak iparágak, melyekben a munkások csaknem kivétel nélkül lassan, de biztosan ölü betegségbe esnek, mások, melyekben a belehelt mérgek, vagy por az életerőt gyorsan felemésztik. Nem példánélküli, hogy bizonyos foglalkozások, különösen az ifjabb munkás nemzedéknek typicus elnyomorodását okozzák, mely egész munkáskerületek faji jellegét romlással fenyegeti.**)

Midőn azonban a munkásokat munkaközben érő sze-

*) Dr. Ernst Engel: Zeitschrift des königl. preuss. statistischen Bureaus. 1876.

**) Fr. Alb. Lange: Die Arbeiterfrage, ihre Bedeutung für Gegenwart und Zukunft. Winterthur 1879.

rencsétlenségekről beszélünk, nem az egészségnek ezen lassú felemésztését értjük alatta, hanem külső sérüléseket, melyek a munkást rövidebb vagy hosszabb időre munkaképtelenné teszik, vagy éppen életét kioltják. Ezen rendszeren elszigetelten fellépő szerencsétlenségek korántsem tesznek ugyan tönkre annyi munkást, mint az állandóan pusztító bajok, mégis az áldozatok száma, melyeket elragadnak, néhány iparágban igen jelentékeny. Így például statisztikai adatok tanúsága szerint a bányászati iparban aránylag többen mulnak ki erőszakos halállal, mint a háborúban, pedig a bányászatot veszélyességre nézve több más foglalkozás megközelíti, néhány pedig felül is mulja. Ha tehát III. Napoleon 1865-ben a megsebesült munkásokról, mint az ipar békés csatamezején eleső áldozatokról beszélt, szavaival minden tűzás nélkül esetelte a valót.

A munkáscsaládok nyomorának enyhítése, melyet ily nagymérvű, előre nem látható, s így annál súlyosabb szerencsétlenségek előidéznek, régóta képezi már az európai törvényhozások törekvésének tárgyát. Németországban eddig ez ügyet az úgynevezett szavatossági törvény (Haftpflichtgesetz) szabályozta, mely lényegére nézve egészen megegyezik az osztrák, francia és angol idevágó törvényekkel. Ezen 1871. év június 7-én hozott törvény csak a vasuti, bánya- és gyári munkások számára biztosít szerencsétlenség esetére kárpótlást, a többi kereseti ágakra vonatkozólag nem tartalmaz intézkedéseket, bár szerencsétlenségek azokban is gyakran előfordulnak. E törvény értelmében a munkaadó bizonyos tekintetben kezébe munkásai biztonsága felől, illetőleg, minden saját maga vagy megbízottja hibájából származó szerencsétlenség esetében teljes kárpótlással tartozott.

De ez intézkedések a munkásokra nézve sok tekintetben elégteleneknek, a munkaadóra nézve károsoknak bizonyultak. A munkásra nehezedett mindenekelőtt az onus probandi, a sérelmet szenvedettnek kellett bizonyítani, hogy a szerencsétlenség a munkaadó, vagy megbízottja hibájából érte őt. Ez azután hosszas perekre adott alkalmat, melyek egyéb káros következményeiktől eltekintve a munkaadó és munkás közti surlódások növeléséhez nagyban hozzájárultak. A munkaadókra szintén roppant teher nehezedett a kárpótlási összeg magas volta miatt, mi nem ritkán, nagyobb szerencsétlenségek esetén a vállalkozót fizetéképtelenné tévén, a munkásokat

is érzékenyen sújtotta. — A szavatossági törvény elégtelenségét még inkább bizonyítja azonban azon tény, hogy a beállott szerencsétlenségeknek alig 20 százaléka olyan, melyet a munkaadó vagy megbízottja idézett volna elő és ennél fogva a szerencsétlenségtől sújtott munkásoknak csak minden ötödike nyer valóban kárpótlást. Held *) szerint a berlini gyárakban 1876—1879-ig előforduló 1132 szerencsétlenségnek csak 7·5%-a volt olyan, hogy a munkás kellő gond s az előírt szabályok követése által kikerülhetett volna. A gyárak be rendezésének különös helyi körülményei a szerencsétlenségek 32·5%-át idézték elő és ez eseteknek jóval több mint felében a jelenlegi törvény alapján csakugyan kárpótlást kaptak a munkások a gyár tulajdonosától. Az összes többi szerencsétlenség, az eseteknek 60%, a véletlen, vagy oly vigyázatlanság következményei gyanánt tekinthetők, melyek a gyári munkának úgyszólván állandó kísérői. Ezek szerint az összes szerencsétlenül jártaknak több mint 80 százaléka nem nyer kárpótlást s marad, legtöbb esetben teljesen saját hibáján kívül, segélytelenül a legnagyobb viszontagságoknak kitéve.**)

Mindezen okoknál fogva a szavatossági törvény egy év-tized leforgása alatt hatálytalannak bizonyult s a hozzákötött várakozásoknak meg nem felelt, minél fogva több irányban merültek fel annak megváltoztatását és javítását célzó tervek.

Igen sokan a mutatkozó hiányok megszüntetésére elégnek tartják a munkaadók szavatosságának a törvényben említetteken kívül más iparágakra való kiterjesztését és a bizonyítási eljárásnak a Franciaországban fenálló szavatossági törvény mintájára megváltoztatását annyiban, hogy a gyárosnak kelljen igazolnia, miszerint a szerencsétlenség nem az ő vagy megbízottja hibájából érte a munkásokat. Azonban bár

*) A. Held: Bericht über verschiedene Ansichten die Haftpflichtfrage. Gutachten und Berichte des Vereins für Socialpolitik. Leipzig 1880.

**) A munkások ezért gyakran önjelöltük is biztosítják szerencsétlenül járt társaiknak a segélyt oly esetekre, melyekben a jelenleg érvényben álló törvény rendelkezése szerint a munkaadótól kárpótlást nem kapnak. De mind a bányatársaságok által szerencsétlenség esetén nyújtott segítség csekély volta bizonyítja, hogy az ily módon elért eredmény igen messze áll a kívánatos mögött.

a francia törvény a gyáros megbizottjául tekinti az összes gyári munkásokat s e szerint a munkaadó mindazon munkásokat is kárpótolni köteles, kiket valamely munkástársuk hibájából ért szerencsétlenség, a fenálló törvény ily kiterjesztése is előreláthatólag hatálytalan maradna, még pedig egyszerűen azon okból, mert a szerencsétlenségek 60%-ában senki sem hibás, azok beállásáért sem a munkaadót, sem megbizottját, sem magukat a munkásokat felelőssé tenni nem lehet.

Mások azon alapeszméből kiindulva, hogy a munkaközben beálló szerencsétlenségek az iparnak állandó kísérői, az okozott károkat a javak termelési költségeihez sorozandóknak tartják. E szerint az ipari termelés vezetője, a munkaadó az összes, akár véletlenből, akár más okból beálló szerencsétlenségek esetében kárpótlással tartoznék munkásainak, mi alól legfelebb akkor volna kivételnek helye, ha a munkás durva könnyelműsége által maga volna szerencsétlenségének okozója.

E felfogás elvi jogosultságát tagadni nem lehet ugyan, azonban nem szabad feledni, hogy a szavatossági kötelesség ily irányban való fejlesztése különösen kisebb vállalatokra nehezednék, melyeknek létét minden nagyobb szerencsétlenség kérdésessé tenné.

Igen közelálló gondolat, hogy e bajon a munkaadók társulatba sorakozás által segítsenek, melyek körében az egy-egy vállalatra nézve elviselhetlen teher arányosan megoszolják. Már most is találunk példákat ily szervezkedésre a szavatossági törvény által a munkaadókra rótt teher könnyítése céljából.

Sokkal szokottabb azonban ennél, hogy a vállalkozók a biztosító társaságoknál biztosítják a kárpótlást munkásaiknak azon esetekre, melyekben azt ők maguk tartoznának fizetni. A kötelezettség áthárításának e módja mindjárt a szavatossági törvény meghozatala után szokássá kezdett lenni, leginkább Engel agitatioja folytán, kinek kezdeményezésére Németországban is meghonosodtak a szerencsétlenség esetére segélyt biztosító társulatok.

Efféle biztosító intézetek Amerikában és Angliában már a század első felében fenállottak, Franciaországban III. Napoleon alapított egyet 1865-ben s ennek szervezete szolgált

később a Belgiumban, Ausztriában és Németországban keletkezett hasonló intézetek mintájául. A francia társaság a szerencsétlenségek között, melyek bekövetkezése esetére kárpótlást biztosít, valamint a biztosított személyek tekintetében is három osztályt különböztet meg. Az elsőbe sorozza az oly veszélyeket, melyeknek mindenki egyaránt ki van téve, (az ennek megfelelő osztályba tartoznak pl. az ügynökök, ügyvédek, bankárok, orvosok, kereskedők, földbirtokosok, tőkések, házi cselédség, bolti szolgák). A második osztályba tartoznak oly szerencsétlenségek, melyek bizonyos foglalkozással vele járnak. (Ez osztályba tartozik a legtöbb ipari foglalkozás, ebbe vétetnek fel pl. az építésszek, mérnökök, kőművesek, ácsok stb.) A harmadik osztályt a vasuti szolgáltatás a veszélyességre nézve ehhez hasonló foglalkozások képezik, ez osztályba soroztatnak a mozdonyvezetők, kályhafűtők, tetőkészítők, kűtmesterek, bányászok, kőmetszők. Ha a munkaadó tömegesen biztosítja munkásait, számos engedményben részesül. Meg van engedve, hogy az egyes munkások biztosítási díjait csak addig fizesse, míg ezek nála dolgoznak, sőt hogy a biztosítást csak a hét bizonyos napjaira eszközöltesse, melyeken gyárában a legveszélyesebb foglalkozásokat űzik a munkások s így a szavatossági kötelezettség a munkaadónak leginkább terhére esik.

Németországban hasonló elvek szerint több részvénytársaság és szövetség üzi a szerencsétlenségek elleni biztosítást. Az 1875-ik évben ezek összesen 318,220 munkást biztosítottak 3897 ipartelepen, minek fejében évenként 809,086 mark biztosítási díjat vettek be. A díjak általában a munkabérrel vannak arányban és rendszeren évenkénti 1—5 mark között ingadoznak. A biztosítási díjúl lefizetett összegből 778,881 markot a munkaadók, 17,177 markot magok a munkások, 13,025 markot pedig a segélyező egyletek fedeztek. Az ipartelepek közül 1037 már 1872 és 1873 óta biztosítva volt, ezekben a szerencsétlenül járt munkások száma 3529-re ment, kik közül 2542 mindössze 622,613 mark kárpótlást kapott egyszer s mindenkorra, míg 266 munkás járadék alakjában nyert segélyt.

A biztosító egyletek 1875 óta szép sikerrel működtek, annyira, hogy ámbár a legalább 2 millióra menő iparosmunkásoknak még mindig csak csekély töredéke van az intézeteknél biztosítva, a biztosítási díjakból befolyó összes bevétel

már 1877-ben négy millió márkára rügött. A külső sikerrel azonban nem tartott lépést a biztosító társaságok szervezetének javítása s magának az intézménynek tökélyesbülése. A gyárfelügyelők jelentései szerint a gyárosok csaknem kivétel nélkül elégedetlenek az intézetekkel. Az ipartelepeket az egyes károsztályokba az intézetek egészen kényük-kedvük szerint osztják be, mintán a veszélyek bekövetkezésének valószínűségéről megbízható számításokkal nem rendelkeznek. Az intézetek magatartása a kárpótlásra jogot tartókkal szemben számos perre ad alkalmat; némelyek állítása szerint száz-száz bejelentett szerencsétlenség közül az intézetek csak öt esetben adnak önként kárpótlást, 95 esetben a sérelmet szenvedettek jogait csak pereskedés útján vívhatják ki. A kárpótlásra ilyenkor legjobb esetben hónapokig kell várni, mely idő alatt a munkások nem képesek a gyógyítási költségeket fedezni, magukat és családjukat fentartani, mi azután a legnagyobb elkeseredést szüli s a biztosítást eszközölő gyáros s munkásai közt surlódásokra vezet. Ezen viszásságok és hiányok végelemzésben a szavatossági törvényben gyökereznek, kivált annak azon intézkedésében, mely szerint a kárpótlás csak a munkaadók vagy megbízottjaik által előidézett szerencsétlenségek esetére, az összes szerencsétlenségeknek tehát nem egészen 20 százalékára van biztosítva. E fogyasztásokat egyáltalában nem teszi jóvá az sem, ha a munkaadók kötelezettségét a biztosító társulatok vállalják el. A hiányok megszüntetése csak az esetben remélhető, ha a munkások egyrészt az érdekeikre nézve sérelmes bizonyítási kötelezettség alól feloldatnak, másfelől a kárpótlás számukra mindazon esetekben biztosítatik, melyekben saját hibájukon kívül éri őket a szerencsétlenség.

Ez irányban kívánja a kérdést megoldani a német birodalmi kormány a munkásoknak szerencsétlenségek elleni biztosításáról szóló javaslatával,*) még pedig úgy, hogy a munkaadókat a biztosítás költségei túlságosan ne terheljék s az ipar versenyképessége ez által kárt ne szenvedjen.

*) E javaslatot a német birodalmi gyűlés már egyszer letárgyalta, sőt el is fogadta, de lényeges módosítással, mely okból azt a kormány újból beterjesztette 1882-ik évi máj. 8-án. Reichstag. Aktenstück Nro 19. Unfallversicherung der Arbeiter.

A javaslat szerint munkaközben beálló szerencsétlenség esetére kárpótlás biztosított mindazon munkásoknak és kezelő hivatalnokoknak, utóbbiaknak amennyiben évi jövedelmük a 2000 márkát meg nem haladja, kik:

1. bányákban, sóbányákban, vermekben, hajógyárakban, kohókban s gyárakban dolgoznak;

2. kik bárminemű építkezéseknél vannak alkalmazva, amennyiben foglalkozásuk nem szorítkozik pusztán javítási munkálatokra,

3. kik oly munkánál foglalatostkodnak, melynél gőz, szél, víz, világító gáz, meleg levegő által kifejtett hajtóerő használatik fel. (A biztosításból azonban egyelőre kizáratnak a mező- vagy erdőgazdasági gépek mellett dolgozó munkások.) A biztosítás tárgya a testi sérülés vagy halál által okozott károk fejében nyújtandó kárpótlás, mely áll: a gyógyítási költségek megtérítéséből és a szerencsétlenség bekövetkezése utáni 14-ik hét kezdetétől fogva fizetett járadékból. (Az előző 13 hét folyamában a testi sérülést szenvedettek segélyezése a javaslat szerint az e célra újból szervezendő betegsegélyző egyesületnek feladata volna.)

A járadékpénz állana: teljes munkaképtelenség esetében az évi keresmény $66\frac{2}{3}$ százalékából, a munkaerő kevésbbé súlyos megtámadása esetén ezen járadéknak bizonyos töredékéből, mely azonban annak felénél nagyobb nem lehet.

Ha a szerencsétlenség a biztosított halálát okozta volna, a tisztességes eltakarítás költségein kívül annak özvegye élet-hosszigan vagy új házasságáig az évi keresmény 20 százalékát, 15 éven alóli gyermekeinek mindenike annak 10 (illetve, ha a gyermek anyátlan is 15) százalékát húzza évi járadék gyanánt, úgy azonban, hogy az özvegy és a gyermekek járadéka együtt véve az évi keresmény 50 százalékát meg nem haladhatja. Felmenő ági rokonok, ha az elhaltban egyetlen eltartójukat vesztették, az évi keresmény 20 százalékára tarthatnak számot.

Az évi keresmény meghatározásánál a biztosított személyek tényleges munkadíja csak annyiban vétetik tekintetbe, amennyiben az naponként átlagosan 4 márkát, tehát évenként 1200 márkát meg nem halad. E megszorítást bőven kárpótolja azon körülmény, hogy magok a biztosítottak mindenféle biztosítási díj fizetése alól felmentvék. A biztosítás költségeinek 75 százalékát a munkaadók, 25 százalékát az állam viseli.

A javaslat első szövegezése szerint a munkások is kötelesek lettek volna a biztosítási költségek egy részének fedezésére, minthogy azonban ezen intézkedés, különben hasonló viszonyok között úgysis a munkabér emelkedését vonta volna maga után, jobbnak látszott e helyett a munkások által fizetendő díjakat is egyenesen a munkaadókra hárítani.

Az állami segély méltányos szolgálat a biztosítás folytán a szegénytartás költségei körül eszközölt nagy megtakarítások fejében, annyival is inkább, minthogy az iparnak a biztosítás költségeivel való terhelése nem csupán ipari, hanem igen fontos állami érdekek előmozdítása czéljából történik. Az államnak a biztosítás költségeihez való járulása továbbá társadalmi és politikai okokból is kívánatos, mert ez szolgál a legkézzelfoghatóbb bizonyítékul a munkások szemében arra nézve, hogy az állam az ő helyzetük javítását egyik elsőrendű feladatául tekinti. De míg a birodalmi gyűlés elé most másodikban terjesztett javaslat, mint a fentiekből kitűnik, jelenleg is határozottan állami ügy gyanánt tekinti a munkások biztosítását, addig a szervezés részletei körül az állam befolyását kevésbé juttatja érvényre, mint az első szövegezés alkalmával. Az első ízben beterjesztett javaslat ugyanis a biztosítási ügy vezetését központi birodalmi intézetre kívánta ruházni, a birodalmi gyűlés azonban a javaslat ezen pontját oda módosította, hogy minden egyes államban külön-külön biztosító intézet alkottassék. E módosítás okozza leginkább, hogy a kormány a javaslatot másodszor is a birodalmi gyűlés elé terjesztette, mely alkalommal azonban nem ragaszkodik többé a központi intézet eszméjéhez.

A központi intézetnek megvannak ugyan a maga elvitatázhatlan előnyei, úgy mint a kárveszély arányos megosztásának lehetősége az állam egész területén, továbbá a kezelés olcsósága s egyöntetűsége, mindamellett a biztosítás eszközlése 100,000 ipartelepen dolgozó több mint két millió munkás részére a fizetendő díjak megállapítása négyszer évenként és a segélyösszeg nagyságának meghatározása oly nehéz és bonyolulttá tennék az intézet teendőit, hogy az ügyek bürokraticus és chablonszerű elintézése alig volna elkerülhető. Ehhez járul még, hogy a biztosítás körül érdekelték is joggal kívánhatnak bizonyos befolyást az ügyek vitelére, mi csak oly intézmények létesítése által adható meg nekik, melyek a szö-

vetkezeti szervezés segítségével módot nyújtanak az önkormányzati tevékenység kifejtésére. Ily intézmények létesíthetése céljából a német birodalom egész területén levő összes ipartelemek, ahhoz képest, hogy tapasztalat szerint, mennyi szerencsétlenséggel jár a bennök űzött foglalkozás, több osztályba soroztatnak, melyekben az egyes ipartelemek tulajdonosai a vállalatukban foglalkozó munkások s hivatalnokok száma s ezeknek díjazása szerint járulnak a szerencsétlenség által okozott károk megtérítéséhez.

Azon viszony, melyben az egyes osztályok a körükben bekövetkezni szokott szerencsétlenségek számára nézve egymáshoz állanak, oly módon jut kifejezésre, hogy a legveszélyesebb foglalkozások arányszáma 100-nak vétetik, a többi osztályok arányszáma pedig a szerencsétlenségek sűrűségéhez képest nagyobb vagy kisebb százalék. A beosztás a szerencsétlenségekről gyűjtött statisztikai adatok szerint történik s minden öt évben felülvizsgálják.*)

Ezen osztályoknak az egész birodalom területére való kiterjedése s tagjainak nagy száma teljes biztosítékkal szolgálhat arra nézve, miszerint a biztosítottak bármily nagy szerencsétlenség esetében kárpótlást nyernek és e biztosíték szolgáltatásában áll legfőbb feladatuk. A biztosítási ügyek activ vitelére minden nagyobb közigazgatási kerületben az ugyanazon iparág keretébe tartozó ipartelemek tulajdonosai szövetséget alkotnak. A biztosítottak számának, bizonyos törvényileg megállapítandó minimumot minden szövetség keretében el kell érni. Ha a nagyobb közigazgatási kerület ipartelein foglalkozó munkások száma ennyire nem menne,

*) Az egyes iparágak már be vannak sorozva ily károsztályokba, a törvényjavaslathoz csatolt emlékirat azonban maga is megengedi, hogy ez osztályozás nem tarthat véglegességre számot. Azért nem is közöljük itt egész terjedelmében, csak néhány iparág beosztását említjük meg. Robbanó és gyújtó anyagok előállítása, háztető-készítés és villámhárítók elhelyezése az első károsztályba tartozik. Veszélyességük arányszáma 100. Szénbányák arányszáma 66. Kőműveseké, ácsoké 56, cukorgyáraké 55, papírgyárak, asztalos-műhelyek s rőfös árúk gyárainak arányszáma 48, malmok és szövőgyárak arányszáma 40, érczbányáké és kocsikészítésé 32. A legutolsó tizedik osztályba tartozik a női divatárúk és aranyművesség ipara, ezek kár-veszélyének arányszáma 11.

akkor az egymáshoz a kárveszély arányára nézve legközelebb álló osztályok egyesíthetők mindaddig, míg a szövetkezet életképességéhez szükséges szám elérve nincs. Az egyes országok kormányainak egyébiránt jogában áll a közigazgatási kerületek helyett más felosztást venni alapul, sőt az egyes szövetkezetek több állam területére is kiterjedhetnek, ha erre nézve az államok egységre lépnek. A hol tömeges szerencsétlenség fenyeget, mint robbanó anyagok előállításával foglalkozó gyárakban, a vállalkozók szövetkezetüket az országos határoktól egészen függetlenül alakíthatják. Több különböző iparághoz tartozó, de a kárveszély nagyságára nézve egyenlő ipartelep tulajdonosainak saját kívánságukra megengedhető, miszerint egy szövetkezetben egyesüljenek, de ez esetben a szövetkezet keretén belül osztályok alakítandók és pedig legalább annyi, a hány iparág van a szövetkezetben képviselve.

Nagyobb közigazgatási területeken levő oly iparágak, melyek akár csekély elterjedtségüknél, akár a többi iparágaktól nagyon elütő természetüknél fogva az iparszövetkezetek egyikebe sem illeszthetők be, együttvéve közös szövetséggé alakulnak, melyek keretén belül azonban az egyes iparágak külön érdekei szintén kellőleg figyelembe vétetnek.

Minden vállalkozó tehát, kinek ipara azok közé tartozik, melyekben a munkásoknak szerencsétlenség esetére kárpótlás van biztosítva, vagy az iparszövetkezetbe vagy a közigazgatási kerületenként alakított szövetségbe belépni köteles.

E szövetkezetek és szövetségek egy ötöd részét viselik a biztosítás azon költségeinek, mely az állam 25 százaléknyi járulékan felül még fedezendő, négy ötöde e költségeknek tehát az összes biztosítási költségeknek 60 százaléka a kárveszély nagysága alapján alkotott osztályokat terheli. A javaslat a szövetkezetek és szövetségekre azért hárítja a terhek egy részét, mivel ezek vannak a befolyó járulékok kezelésével megbízva s mindenesetre sokkal nagyobb takarékoskosságot fognak kifejteni, ha nem gazdálkodhatnak korlátlanul az egész birodalomra kiterjedő károsztályok rovására, hanem a pénzügyi eredményben magok is érdekelve lesznek.

A szövetkezetek s szövetségek ügyeit az összes vállalkozók vagy az osztályok tagjai által választott képviselőtestület s elnökség vezeti. Feladata gondoskodni a biztosítási díjak

behajtásáról; ellenőrizni, hány munkás dolgozik az egyes vállalkozóknál s mily fizetésért; felügyelni, hogy minden szerencsétlenséget, mely valamely munkást több mint három napra munkaképtelenné tesz, a vállalkozó két nap alatt a rendőrségnek bejelentsen. Szerencsétlenségek meggátolására köteles az elnökség minden elővigyázati intézkedést megtenni, illetőleg az ipartelepek tulajdonosait azok megtételére szorítani; szükség esetén 500 márkáig menő büntetést is szabhat ki e célból. Szándékosan vagy vétkes gondatlanságból előidézett szerencsétlenség esetén az azt okozó munkás a segélyhez való jogát veszti, ha pedig a szerencsétlenség a gyáros súlyos hibájából következne be, az okozott kárt sajátjából megtéríteni köteles s esetleg azonkívül is bűnhődik. A kártérítési összegek nagyságát is az elnökség határozza meg. Ha ez a kárpótlást folyóvá tette, a segélyben részesülő azt a legközelebbi postaállomáson felveheti. Ha a kárpótlási összeggel a biztosított megelégedve nem volna, ügyét érdemleges elintézés végett választott bíróság elé viheti, mely áll az elnökből, ki állami tisztviselő, és négy tagból, kik közül kettőt a vállalkozók, kettőt a biztosított munkások választanak s melynek határozatai ellen felebbezésnek helye nincs.

Egyedül a választott bíróság által gyakorolhatnak a biztosított munkások a fontosabb kérdések elintézésére bizonyos befolyást, más ügyekből egészen kizárva, minthogy a biztosítás költségeihez nem járulnak. Érdekeik megvédése ez esetben a szövetségi közgyűlés kezébe van letéve. Ennek eljárását azonban az állam ellenőrzi, mely közigazgatási tisztviselői által az önkormányzati testületek egész működése felett felügyeletet gyakorol.

Hogy a fentebb ismertetett javaslat életbeléptetése esetén, mily összeg volna a segélyezésre fordítandó s a biztosítás személyenkint mennyibe kerülne, arra nézve az 1881. év aug., szept., okt. és nov. hónapjaiban gyűjtött hivatalos statisztikai adatok nyújtanak némi felvilágosítást.

A megfigyelés e négy hónapon keresztül 93,554 ipartelepen dolgozó 1.957,548 munkásra terjedt ki. A négy hónapon át bekövetkezett szerencsétlenségeket az egész évre átszámítva, munkaközben beálló szerencsétlenségek évenként 1986 személynek okozták halálát, 1680 személyt tesznek tartósan és 85,056 egyént ideiglenesen keresetképtelenné. Ezer

munkás s hivatalnok közül eszerint átlag 45-öt ér évenként munkaközben baleset. Az összes szerencsétlenségek 2·2 százaléka halálos kimenetelű, tartós keresetképtelenség az eseteknek csak 1·9 százalékában áll be, az összes szerencsétlenségek 95·9 százaléka pedig ideiglenes keresetképtelenséget okoz.

A két milliónyi munkás között mintegy 6000-et ér oly szerencsétlenség, mely 13 hétnél tovább terjedő segélyezést tesz szükségessé, 84,650 ellenben olyan, kik az idő letelte előtt ismét munkaképesek lesznek. Minthogy a birodalmi kormány javaslata azokat, kik 13 hétnél rövidebb ideig munkaképtelenek, a szerencsétlenség esetére való biztosítástól kiválva választva a betegsegélyező intézetek támogatására utalja, első pillanatra teljesen jogosnak látszik a javaslattal szemben tett azon ellenvetés, hogy a betegsegélyezés költségeit a legindokolatlanabb módon szaporítja. Azonban ez ellenvetés csak látszólagosan jogos. A javaslat szerint a betegsegélyező egyesületek támogatását a 13 hétnél rövidebb ideig keresetképtelenek évenként összesen 1.649,577 napon át vennék igénybe.

A 300 munkanapra eső évi bért 750 márkára, ennél fogva a segélyezés költségeit a javaslat értelmében évenkénti 500 márkára számítva, a betegsegélyező intézeteket összesen 2.749,295 márka (vagyis minden beteg után 33 márka) terhelné. Ellenben a baleset következtében elhaltak családjainak nyújtott segélyezés, valamint a 13 hétnél hosszabb ideig munkaképtelenek támogatása hivatalos adatok szerint évenként 13.796,872 márkába (minden egyes segélyezett tehát körülbelül 2300 márkába) kerülne. A segélyezés összes költségei (16.546,176 márka) tehát csak 16½ századrészben terhelik a betegsegélyező intézeteket, a munkásokat pedig, kik a betegsegélyezés költségeinek két harmadrészét viselik, csak 11 századrészben. A 13 hétnél hosszabb s rövidebb ideig való segélyezést csak azon szempontból választja el egymástól a javaslat, mivel sokszor igen nehéz megkülönböztetni, hogy a rövidebb ideig tartó keresetképtelenség, munkaközben beálló baleset vagy betegség következménye-e. Továbbá épen az ideiglenes munkaképtelenség tartamának megállapítása s a segélyezésnek ez időre való szorítása oly feladatok, melyeket

csak a közvetlen közelben működő intézetek oldhatnak meg helyesen.*)

Nincs azonban kizárva a betegsegélyező s a szerencsétlenségek esetére biztosító intézetek összefüggésének oly rendezése, mely szerint a biztosító intézetek a betegsegélyező intézetek által előlegezett kiadásokat visszatérítenék. A kérdés ily megoldása a munkásosztályt egészen feloldaná a szerencsétlenségek esetére való biztosítás költségeinek viselése alól s még határozottabb közeledést jelentene azon felfogáshoz, mely a munkaközben a munkásokat önhibájukon kívül érő szerencsétlenségek által okozott károk megtérítését kizárólag a vállalatra nehezedő teher gyanánt tekinti.

IV.

A szerencsétlenségek esetére való biztosításról szóló javaslat szerint a biztosítás költségeit nagy részben a vállalkozóktól beszédett, tehát végelemzésben magára a javak termelésére nehezedő díjak fedeznék, kisebb részben az állam hozzájárulása a teher viseléséhez.

Alkalmazhatók-e a javaslat ez intézkedései a munkásbiztosítás minden ágára, vagy más elvek legyenek irányadók, a német birodalmi gyűlésen s a napi sajtóban leggyakrabban felvetett kérdések közé tartozott.

Gyakori megbeszélés tárgyát képezte különösen, valjon a biztosítás más ágaiban is a munkaadók köteleztessenek a díjak fizetésére, és nem tartoznának-e inkább a javaslat által a költségekhez való hozzájárulástól teljesen felmentett munkások, mint kik a biztosítás hasznáiban első sorban a legnagyobb mértékben részesülnek, a terhet túlnyomó részben viselni.

A hosszas viták azonban, melyek a munkások és munkaadók teherviselésének aránya körül folytak, ritkán érintették a kérdés lényegét, mely nem abban áll, kik köteleztetnek a

*) Statistik des deutschen Reichs. B. LIII. Ergänzungsheft, továbbá I. a szerencsétlenségek esetére való biztosításról szóló javaslat indokolását.

biztosítási díjak viselésére, hanem abban, kikre nehezednek azok valósággal. A közteher kirovásánál ugyanis mindig tekintetbe kell venni azoknak lehetséges áthárítását, mert e miatt egyes osztályok gyakran oly szolgáltatásokat kénytelenek teljesíteni, melyekkel a törvényhozás más társadalmi osztályt kívánt terhelni.

Ha például a biztosítási díjakat egyedül a munkások tartoznának fizetni, e körülmény valószínűleg a munkabér emelkedését vonná maga után, már csak azért is, mert e kiadások fedezése a jelenlegi bérekből teljes lehetetlenség. Tehát a munkásokra vetett terhek egy része a vállalkozókra háríthatnák s végeredményben a javak előállításának költségeit növelné. De hogy mekkora leend ezen rész s mily teher marad a munkások vállain, az oly tényezőktől függ, melyek bekövetkezése bizonytalan, hatásai előre ki nem számíthatók. Ha másrészt a biztosítási díjak a vállalkozóktól szedethetnének is be, ez még nem zárja ki, hogy azok a munkásosztályt súlyosan terhelnék. A vállalkozó ugyanis nem háríthatná vissza az általa előlegzett biztosítási díjakat az előállított javakra s ez úton a fogyasztó közönségre, ha azon veszély fenyegetné, hogy az ily terhektől ment külföldi ipar versenyrút a piacról leszorítja. Ha ettől kell tartania, ha tehát a reárárt terheket a fogyasztókra nem háríthatná, a biztosítással járó költségek saját nyereségét csorbitják, hacsak nem sikerül egy vagy más módon a terhek egy részét a munkásokra visszahárítani.

Míg a munkabér feltételei felett a vállalkozók s munkások szabad megegyezése illetve érdekharca határoz, mindaddig nem lehet arról szó, hogy a munkásbiztosítás összes költségeit akár egyik, akár másik fél állandóan viselje, a terhek köztük mindaddig a világpiacz conjuncturáihoz s az érdekharcz esélyeihez képest fognak megoszolni.

Minthogy azonban akár az egyik, akár a másik fél túlterheltetése súlyos közgazdasági bajokat idézne elő s a termelési képességet megbénítaná, a törvényhozásnak már jó eleve kell gondoskodnia a közszolgáltatások oly rendszeréről, melynek keretében minden osztály lehető legarányosabban terhelve s az áthárítás lehetőleg akadályozva legyen.

Ily rendszer megalkotása csak az egyes biztosítási ágak különböző természetének figyelembe vételével lehetséges s azért a terhek méltányos megosztása nézetünk szerint oly fel-

adat, melyet az egyes biztosítási ágak életbeléptetése alkalmával fog a törvényhozás az adott körülményekhez képest legcélszerűbben megoldhatni.

Ellenben nem térhet ki a törvényhozás azon elvi fontosságú kérdés előzetes eldöntése elől, vajjon hozzon-e az állam pénzáldozatot is a társadalmi érdekharcz enyhítésére és a teheráthárítások gátolása czéljából? — A német birodalmi kormány fentebbismertetett javaslata kíváncsnak tartja az állam hozzájárulását a kárpótlás költségeihez, egyrészt méltányos egyenértékűl a szegénytartás költségei körül a munkások sorsának biztosítása esetén remélhető megtakarítások fejében, másrészt társadalmi segítség gyanánt, melyet a közület szorult helyzetben levő tagjainak nyújtani köteles.

A javaslat ezen eszméje alkalmat adott a törvényhozási terembe való átvitelére azon vitának, mely Németországban régóta folyik az individualistikus és socialpolitikus nemzetgazdasági iskolák között a társadalmi kérdés megoldásának módzatai felől.

A socialpolitikusok, kiknek rövid idő alatt sikerült az individualistikus iskola uralmát a tudományban, hitelét a közvélelmeny előtt nagy mértékben megingatni, a munkásbiztosítás intézményének, társadalmi reformterveik kiindulási pontjának teljes megvalósítását csakis az állam kezdeményezésétől remélik.

Az államtól várják mindenekelőtt a munkásbiztosítás kötelezővé tételét. Ez lehetségessé tenné, hogy az évenként felmerülő költségek egyszerűen kirovassanak azokra, kik azt viselni tartoznak, anélkül, hogy a fizetési-képesség biztosítására szükséges lenne nagy tartaléktőkék felhalmozása.

Szabad biztosítás esetén és magánbiztosító társulatoknál okvetlenül szükséges a lefizetett évi díjából tartaléktőkét gyűjteni, mert ha egyszerűen az évenkénti károkat róná ki az intézet a biztosítottakra, könnyen megtörténhetnék, miszerint épen azok, kik már régebben s sokat fizettek be anélkül, hogy károkat szenvedtek volna, kevés vagy semmi kárpótlást sem kapnak, ha időközben a biztosító intézet kötelékébe tartozók száma s fizetési-képessége csökkent.

A kényszerbiztosítás ellenben, melynél a résztvevők számának egyenlősége a biztosítási köteleességből önként következik, már magában, bankszerű fedezet nélkül is teljes bizto-

sítéket nyújt az iránt, hogy az évenként bekövetkező károk és a kártérítés költségei arányosan feloszthatók a teherviselésre kötelezettek között. *)

Míg egyfelől e biztosítási kényszer kimondásának szükségét a socialpolitikuskok annak biztosítás-technikai szempontokból való hasznaival igazolják, addig másrészt sokan közülök azt is szükségesnek tartják, hogy az állam a munkásbiztosítás intézményének létesítése céljából pénzáldozatokat is hozzon.

A socialpolitikuskok ezen felfogásával szemben, mely a társadalmi bajok orvoslását az állam elsőrendű feladatai közé sorozza, az individualistikus irány hívei a munkások helyzetének javítására az önsegélyt tartják az egyedül jogos és alkalmas eszköznek s a kérdés minden más megoldását elvileg ellenzik.

Nézetük elfogadása azonban egyértelmű volna a munkásbiztosítás társadalmi és politikai szempontból egyaránt fontos intézményéről való teljes lemondással. A biztosítással járó összes költségek ugyanis ez esetben egyedül a munkásokra nehezednének, úgy hogy egyik szakértő **) számításai szerint minden 35 éves munkásnak évenként 246 márkát kellene fizetnie, hogy minden eshetőség ellen biztosítva legyen. Mindezenetre oly teher ez, mely még a munkabér jelentékeny emelkedése esetén is elviselhetlen volna. A munkások által létesített és a munkásbiztosítás egyik-másik ágát felkaroló egyesületek feladatuk betöltésére eddig is képteleneknek mutatkoztak, noha a biztosítási díjak jó részét a munkaadók fedezték, mi az önsegély elvének következetes keresztülvitele esetén szintén elesnék. Igaz ugyan, hogy az eddig fenálló egyesületek sem elég széles körben nem mozogtak, sem egymás között szoros kapcsolatban nem állottak, csakhogy e hiányok helyrepolása még kevésbbé volna remélhető az esetre, ha az egyesületek alakítása s az azokba való belépés teljesen a munkások

*) A kényszerbiztosítás ez előnyét különösen kiemeli az ágostai «Allgemeine Zeitung» 1881. okt. havi folyamában valószínűleg Schaeffle tollából származó két jeles czikk.

**) F. Gerhardt Generaldirector der Lebensversicherungs-Actien-Gesellschaft «Nordstern». Über die Höhe der Beiträge für die Arbeiterversicherung. Berlin, 1881.

szabad tetszésére bíztnék, s az állami tevékenység merev kizárása azon kényszer megszüntetésére vezetne, mely eddig a bányamunkásokat társasládák, az iparos munkásokat betegsegélyző egyletek alapítására kötelezte.

Mig te át egyfelől nem képzelhető, hogy a munkásbiztosítás intézménye biztosítási kényszer nélkül jelentékenyebb eredményeket legyen képes felmutatni, addig másfelől nem osztjuk azon nézetet sem, mely szerint elegendő, ha az állam kötelezővé teszi a biztosítást, de minden további intézkedéstől tartózkodik, a munkásokra bízván, saját körükben alakítandó pénztárak segélyével, vagy a biztosító intézetek igénybe vételével akarnak-e kötelezettségüknek megfelelni.

A bányatárssegyleteknek és az iparosmunkások betegsegélyező egyleteinek szervezetéről szólván fentebb, kiemeltük, hogy ezekbe az illető munkások belépni s a tagdíjakat fizetni kötelesek s hogy ennek daczára Brentano adatai szerint úgy a bányatárssegyletek mint a betegsegélyző egyesületek tagjainak igen nagy része tényleg ki van zárva a biztosítás előnyeiből.

Brentano szerint e jelenség oka magában a biztosítási kényszerben rejlik, mely ellentétben áll korunknak az egyén cselekvési szabadságára s teljes felelősségére alapított gazdasági rendjével.

Németország jelenkori törvényhozásától eltekintve ugyanis a biztosítás ügye Brentano szerint *) mindenütt és minden korban a legteljesebb összhangban állott a fenálló gazdasági renddel. Épen azért a keresetképes egyéneknek mindig szabad tetszésére volt bízva, kívánnak-e sorsukról betegség s más csapások esetére előre gondoskodni; vagyonszerzés szabadsága s teljes gazdasági felelősség mindig együtt jártak. Kényszerítve a sorsukról való gondoskodásra a keresetképes egyének közül csak azok valának, kiket valamely szabadalom oly munkára jogosított, melyből mások ki voltak zárva, így például a középkorban a czéhbeli mesterek és segédek kötelesek voltak segélyező egyesületeket fentartani. Biztosítási kényszernek e szerint megfelelt a jövedelem biztosítása, a korlátozott számú

*) L. Brentano: *Der Arbeiterversicherungszwang, seine Voraussetzungen und seine Folge.* Berlin, 1881.

szabadalmazottak sorába való felvétel által. Munkaképeseket, kiket betegség vagy más szerencsétlenség nyomorba döntött, segíyezni csakis azok voltak kötelesek, kiknek előnyére e munkaképesek szerzési szabadsága korlátozva volt. Ezért tartoztak a földesurak jobbágyaikat rossz napokban segíyezni, ezért voltak a czéhbeli mesterek egyesületei kötelesek a mesterlegények egyesületeit, szükség esetén anyagilag is támogatni. Így a munkások szerzési szabadságának korlátozása egy felől a munkaadók kötelessége szükséglet szenvedő munkásaik ellátásáról gondoskodni másfelől, szintén kiegészítik egymást.

Brentano ez állításai bizonyítására számos történeti adatot sorol fel s ezekre támaszkodva évszázados tapasztalatokkal igazoltnak mondja az általa e tényekből levezetett «tudományos törvényt», mely szerint a kényszerbiztosítás mindig feltételezi a jövedelem biztosítását, viszont a kereseti szabadságra, s az egyéni felelősségre alapított gazdasági renddel csakis a szabad biztosítás egyeztethető össze. A gazdasági élet rendje tehát előre meghatározza a biztosítás rendszerét is, úgy, hogy a biztosítás egyik vagy másik módja csakis bizonyos gazdasági rend fenállása esetén valósítható meg. A ki tehát a munkásbiztosítás rendszerét más elvre kívánja fektetni, mint a mely az illető korgazdasági rendjében kifejezésre jut, annak mindenekelőtt e gazdasági rend megváltoztatását kell feladatul kitéznie. Minthogy pedig korunkban a munkásoknak állandó jövedelem állami intézkedések által biztosítva nincs, a biztosítási kényszer csakis a jelenlegi gazdasági rend felforgatása esetén volna eredményesen kivihető, mindaddig azonban, míg jelen gazdasági rendünk fenáll, a kényszerbiztosítás szükségképen hatálytalan marad. Ez az oka Brentano szerint, hogy a bányatársaságok s betegsegélyező egyesületek feladatukat betölteni és a kilátásba helyezett segélyt a munkásoknak megadni nem képesek. Ép oly hatálytalan maradna szerinte az uralkodó gazdasági rendbe ütköző kényszerbiztosítás, ha az állam maga iparkodnék is azt megvalósítani, feltéve, hogy biztosítás ürügye alatt nem osztogatna a munkásosztálynak ajándékokat, melyek alkalmasak ugyan a tömeget az állami mindenhatóság híveiül megnyerni, de melyek végre is szintoly szomorú eredményekre vezetnének, mint az ókori államokban hasonló kísérletek.

Brentano a munkásbiztosítás összes ágai közül egyedül

a munkaközben beálló szerencsétlenségek esetére való biztosítást tartja olyannak, melynél a biztosítási kényszer sikerrel kivihető. E nézetét azzal igazolja, hogy a munkás azon napokon, melyeken munkaközben beálló szerencsétlenség érheti, munkabért kap, melyből a biztosítási díjakat fedezheti.

Azonban Brentano «tudományos törvénye», feltéve, hogy állana is, a munkásbiztosítás egyéb ágaiban sem sokat bizonyítna a biztosítási kényszer jogosultsága ellen. Mert nem is említve a történelmi adatok önkényes felhasználását, eszmekörébe nem illő fontos tények mellőzését,*) érvelése még más tekintetben is hiányos.

Biztosítják e államintézkedések a munkásosztály jövedelmét vagy nem, az a fenforgó kérdésre nézve csak annyiban jöhet tekintetbe, a mennyiben az állandóan befolyó jövedelem képessé teszi a munkásokat kötelezettségeiknek a rájuk rótt biztosítási díjak lefizetését illetőleg, mindenkor megfelelni. Jelen gazdasági rendünk, a mint egyfelől senki szerzési szabadságát nem gátolja, másfelől a munkások keresetének állandóságát sem biztosítja, a korunkban oly gyakori gazdasági válságok pedig ez állandóságot nagyon is sűrűn zavarják, úgy hogy a jövedelem hiánya a munkásokra nézve lehetetlenné teszi a biztosítási járulék rendes lefizetését.

E körülményre támaszkodva veti el Brentano a biztosítási kényszer eszméjét, anélkül, hogy a jövedelem állandó biztosításának más, talán célirányosabb intézkedés által való helyettesítéséről csak gondolkozott volna is.

Másoknak jutott feladatul a kérdés megoldását ez irányban megkísérteni s oly módozatokat keresni, melyek állandó

*) Egészen figyelmen kívül hagyja, hogy a szabadalmazottak jövedelme sem volt mindig teljesen biztos s azt háborúk, rosz termések s egész iparágak krisise nem ritkán veszélyeztették. Másrészt mai napig is fenáll sok államban oly hivatalnokok, tanítók, papok biztosítási kényszere, kik állandóan alkalmazva nincsenek. A középkorban általában és angol jog szerint ma is kötelesek a hajótulajdonosok a megbetegedett kapitányok s legénység eltartásának s az elhaltak eltemetésének költségeihez járulni. Végül Brentano maga is említi a bányászok társaságait, de mint egyedül álló kivételt. Az említettek szerint nem az. Erről bővebben szól Adickes bírálataiban Brentano értekezéséről. Zeitschrift f. die gesammten Staatswissenschaften 1881.

jövedelem nyújtása nélkül is biztosítanak a munkások által fizetendő járulékok rendes befolyását, az esetre, ha ezek maguk munka és jövedelem hiányában kötelezettségüknek megfelelni nem volnának képesek.

A felmerült tervek közül két ellentétes elveken nyugvó javaslatot emelünk ki, mielőtt az egész munkásbiztosítási ügy ezen egyik leglényegesebb kérdése felől nézetünket elmondanánk.

Az első dr. Falk *) javaslata, mely a munkaszünet következétkében beállható fizetési képtelenségnek az önsegély kifejtése által kívánja elejét venni. A biztosítandó munkások köteleznék magukat bizonyos összeg időnkénti lefizetésére, melynek fele biztosítási díjul szolgálna, másik fele pedig takarékpénztárba tétetnek oly czélból, hogy a megtakarított összeg az esetben, ha a munkás nem fizethetné a díjakat rendesen, a hiány pótlására szolgáljon. A takarékpénztárak s biztosítási intézetek ily szerves összeköttetését nem tartjuk szerencsés gondolatnak. A biztosítás épen abban tér el a takarékoskodástól, hogy az előbbinél, ha egészséges alapon nyugszik, a kitűzött cél elérése egyedül a díjak rendes lefizetésétől függ, míg a takarékos-ság céljának elérését kétséssé teszi azon időtartam bizonytalansága, mely alatt valaki megtakarításokat tehet.

Már ez oknál fogva sem valószínű a biztosítás hatályosságának elősegíthetése takarékpénztári letétek által. Ettől eltekintve, útjában áll a terv megvalósíthatásának azon körülmény is, hogy a munkások, kik a biztosítási költségeket sem képesek saját erejükből fedezni, a biztosítás bekövetkezhető hatálytalanságának elhárítására annál kevésbbé helyezhetnek el takarékpénztárba is még ugyanakkora összeget.

Sokkal nagyobb szabású s figyelemre méltóbb dr. Arendt tervezete a munkaszünet zavaró hatásainak kiküszöbölésére vonatkozólag. Arendt úgy e czélt, valamint a biztosítási terhek áthárításának megakadályozását általános, minden állampolgárra kiterjedő biztosítási kötelezettség által kívánja elérni.

A biztosítás költségeit állami biztosítási adó alakjában

*) Dr. J. Falk. Ein Betrag zur Arbeiterversicherungsfrage. Hamburg, 1880.

az összes állampolgárok viselnék. E biztosítási adó a fenálló úgynevezett osztályadókkal állana szoros kapcsolatban s e szerint egyenes állami adó lenne.

Azon oknál fogva, hogy a biztosítás mindenkire kiterjed, a biztosítás terheihez is mindenkinek hozzá kellene járulnia. A biztosítási adó tehát kirovandó volna azon keresetképes egyénekre is, kik most, mivel évi jövedelmük 420 márkát meg nem halad, az osztályadó fizetése alól felmentvék. A népesség ezen legszegényebb része részesülne legnagyobb mértékben az intézmény előnyeiben, azonkívül az általános állami biztosítás jövőre felmentené a betegsegélyző s más egyesületekbe való belépés kötelezettsége alól. Ha az eddig adómentesek, kiknek száma a $3\frac{1}{2}$ milliót meghaladja, havonként csak 1 márka lefizetésére köteleztetnének is, évi adójuk 40 millió márkára menne. Hasonló terhet lehet róni azon 4.417,210 egyénre, kiknek évi jövedelme 420—1200 márka között ingadozik. A bevétel ebből is több volna évenként 53 millió márkánál. Az 1200—4200 márka között váltakozó jövedelem után 477,212 egyén évenként 24 márkával megadóztatva $18\frac{1}{2}$ millió márkánál nagyobb összeget lefizetne. A még nagyobb jövedelemmel bíró 89,440 személy, emelkedő adóláb mellett mindössze $5\frac{1}{2}$ millió márka fizetésére volna kötelezendő. A biztosítási adóból befolyó összes bevétel Arendt számítása szerint 117.305,206 márkára menne, mely összeget szükség esetén még más adókból folyó jövedelmekkel lehetne kiegészíteni. E bevétel az osztályadó jelenlegi jövedelménél 78 millióval nagyobb, mely többlet legnagyobb részét az eddig egészen adómentes, kisebb részét a legvagyonosabb osztály viselné, míg a középosztályokra nehezedő teher változást nem szenvedne. A vagyonos osztály mindamellet aránylag mégis nagy mértékben járulna a teherviselés költségeihez, mivel a segélyezésre nem szorulóknak járuléka teljesen a szegényebb osztályok javára volna fordítható.

A fizetett adó fejében Arendt javaslata szerint az állam biztosítaná az életfentartáshoz szükséges jövedelmet minden vagyontalan polgár számára, ki bebizonyítja, hogy beteg, munkaképtelen vagy hogy utánjárása daczára sem talál oly foglalkozást, melyből megélhetne. A szegényebb osztályhoz tartozóknak ez intézmény az említett körülmények között is

lehetővé tenné, hogy családjuk tisztességes ellátásán kívül, annak sorsáról haláluk esetére is gondoskodhassanak.

Az állam közbenjárásának, sőt szükség esetén a vagyonosabb állampolgárok pénzáldozatainak igénybevételét jogosultnak tartjuk, midőn oly fontos intézmények megvalósításáról van szó, mint a munkásbiztosítás.

Mindamellettt Arendt szervezetét nem találjuk célszerűnek és életrevalónak és pedig már azon oknál fogva is, mert javaslatok szerint munkahiány címén csak azok részesülnének segélyben, kik munkát nem kapnak, ellenben ki lennének abból zárva olyanok, kik előbbi foglalkozásukat önként oda-hagyják, ha csak az állam által kijelölendő munkát el nem vállalnák.

E megszorítást Arendt azért tartja szükségesnek, mert e nélkül a munkások előreláthatólag minden alkalmat felhasználnának a munkabér emelése s más kedvezmények kicsikarására a munka tömeges beszüntetése által. Ez eszközt már eddig is gyakran sikeresen használták fel a munkások a vállalkozókkal szemben, mely hatalmas fegyverre lenne az tehát kezükben akkor, ha a strikolók eltartásáról az állam gondoskodnék. De míg Arendt ily visszaélések meggátlására az állami segély megadásának korlátozását szükségesnek tartja, nem gondolja meg, hogy az általa indítványozott munkakényszer viszont a munkaadók túlkapásának nyit tág kaput. Ez intézkedés életbeléptetése esetén a vállalkozók a munkabér emelése iránti bármily jogos követelést egész mereven visszautasíthatnának, termelési válságok esetén pedig majdnem egészen tetszésük szerint szállíthatnák le a munkabért. Ha ezt a munkások, mint eddig tenni szokták, a munka beszüntetése által akarnák megakadályozni, a vállalkozó felesleges munkásaitól a legkényelmesebb módon megszabadulna. A munkások ellenben ily esetekben vagy a biztosítási adó fizetése által szerzett jogukat vesztenék, vagy rendes foglalkozásuktól legtöbbször egészen elűtő kényszerszermunkát volnának kénytelenek teljesíteni. A sérelemnek már igen nagynak kellene lennie, mielőtt a munkások e lépések bármelyikére elhatároznák magukat.

Az Arendt által indítványozott reformtól tehát, melynek főcélja a gazdasági válságok által nyomorba taszított munkásosztály támogatása s jövőjének biztosítása volna, nemcsak hogy kitűzött feladatának megoldását várni nem lehet, hanem

ellenkezőleg, akár a segélyezés korlátozásával — mint Arendt javasolja — akár a nélkül létesíttetnék az, csak még inkább élesítené a vállalkozó s munkásai közti érdekellentétet. Egyáltalában teljesen tévesnek tartjuk annak feltételezését, hogy a munkásbiztosítás intézménye hivatott vagy képes volna mindazon súlyos bajok elhárítására, melyekkel a gazdasági válságok a munkásosztályt tetézik.

Ha az állam a válság által sújtott munkások teljes kártalanítását bizonyos jövedelem biztosítása által magára vállalná, a feladat nagyságához mért óriási áldozatokkal sem érhetne el egyebet, mint a társadalmi baj külső jelenségeinek eltüntetését. A gazdasági válságok káros következményeinek orvoslása, mi a társadalmi kérdés teljes megoldását közeli kilátásba helyezné, egyedül a válságok okainak kifürkészése s megszüntetése által érhető el.

E feladat kívül esik a munkásbiztosítás céljainak körén s megvalósítását épen azért ez intézménytől elkülönítve kell az államnak megkísértenie. A munkások részére gazdasági válság s munkahiány esetén biztosítandó segély nézetünk szerint nem terjeszthető ki az életfentartáshoz szükséges összes jövedelem megadására. Az állam feladata ilyenkor csupán a biztosítási díjak rendes befolyásáról, mint a biztosítás sikerességeinek legfőbb feltételéről gondoskodni, esetleg azok helyett, kik kötelezettségüknek megfelelni nem képesek, a fizetést teljesíteni.

Az állam pénzáldozatai tehát nézetünk szerint csak gazdasági válság vagy más okból származó munkahiány esetén volna igénybe veendők. Ekkor is csak annyiban, hogy az állam helyt állana a tagdíjakat lefizetni nem képes munkások helyett, vagy ha valamely vállalat csődbe jutna, magára vállalná a biztosítási díjak azon részének lefizetését, melylyel munkaadó köteles a munkások javára szolgáló biztosítás költségeihez járulni.

Rendes körülmények között tehát az állam sem az állandó munkával bíró munkásokra, sem a vállalkozókra vetett terhek viseléséhez hozzá nem járulna, kivételkép csak akkor, ha a belföldi ipar versenyképessége a külföldi termelvényekkel szemben más módon megőrizhető nem volna. Az összes költségeket a munkások és munkaadók együttesen tartoznának viselni különös tekintettel a terhek oly megosztására, mely a közszolgáltatások áthárítását nehezítené. Másfelől azonban

munkahiány esetén úgy az elbocsátott, mint a munkát be-
szüntető munkásokat egyaránt részesíthetné az állam segé-
lyezésében. A biztosítási díjak fedezése ugyanis nem szolgáltat
a munkások kezébe oly fegyvert, melynek segítségével a munka-
adóktól méltánytalan követeléseket kicsikarhatnának, sem a
munkának henyeségből való megszüntetésére nem csábít és
nem nyújt módot.

Ugyan e szempontból a munkaadók által teljesítendő
szolgáltatások ezekre vállalatuk terjedtsége, a termelt érték
nagysága s más oly körülményekhez képest volnának meg-
állapítandók, melyeket az országos adók kivetésénél figye-
lembe venni szoktak. A vállalatban foglalkozó munkások
számától azért nem tanácsos a díjtételek magasságát függővé
tenni, mivel akkor a vállalkozónak érdekében állana az üzlet
minden csak kissé kedvezőtlenebb fordulata alkalmával mun-
kásai egy részét elbocsátani, hogy így az ezek után fizetendő
díjakat megtakarítsa.

Az állam fizetési kötelezettsége a válság folytán tönkre-
ment vállalatok, és a keresetüket vesztett munkások helyett
mindaddig tartana, míg a munkások újra dologba állhatnak
s biztosítási járulékukat ők maguk es új munkaadójuk fedezik. *)

A kérdés ily értelmű megoldása esetén a cél, melynek
elérésére az állam törekednék, korántsem lenne ugyan oly
nagyszabású, mintha a munkásbiztosítás körüli tevékenységé-
vel a gazdasági válságok orvoslását is összekötni akarná, de a
kitűzött szerényebb feladat megoldása a legteljesebb siker
reményével volna megkísérthető.

*) Mily jövedelmi forrásokból fedezhetné az állam a munkás-
biztosítás költségeihez való járulása által okozott kiadásait legcélsze-
rűbben, annak bővebb tárgyalásába itt nem bocsátkozhatunk. Arendt-
nek idevonatkozó már említett tervezetét nem tartjuk célszerűnek.
Sokkal figyelemre méltóbb Wagner Adolfnak azon nézete, miszerint e
kiadásokat főleg oly adók jövedelméből kell fedezni, melyek a szegé-
nyebb osztályra, különösen nagy mértékben nehezednek; ilyen volna
pl. a só-adó. Az, hogy ez adók jövedelme a szegényebb osztály sorsá-
nak biztosítására fordíttatnék, Wagner szerint százados igazságtalan-
ságot tenne jóvá. Némileg hasonló ehhez a német birodalmi kancellár
azon terve, hogy a költségeket a létesítendő dohánygyedárúság jöve-
delmeiből fedezze. Bismarck hg. idevonatkozó javaslatát azonban a
német birodalmi gyűlés tudvalevőleg nagy szótöbbséggel elvetette.

Az állam a munkásbiztosítás körül való közreműködése által hivatva van megakadályozni, hogy a korunkban oly gyakori gazdasági válságok számos munkásnak évek hosszú során át jövője érdekében hozott áldozatait semmivé tegyék.

A munkásbiztosítás intézményének megvalósítása tehát nem egyértelmű a gazdasági válságok végleges kiküszöbölésével, annál kevésbé a társadalmi kérdés megoldásával, csak első lépés e nagy czélok felé. Fontossága azonban épen ezen minőségénél fogva kétszeres. Létesítése által sikerül az államnak a gazdasági válság káros hatásait a válság tartamára szorítani, a baj továbbterjedését megakadályozni. Ha a bajt így elszigetelni sikerült, az állam egész erejét annak gyökeres orvoslására fordíthatja. Gazdasági reformok hosszú sorozata volna e feladat megoldására szükséges, új utak létesítése, melyeken korunk anyagi fejlődése biztosan haladhasson. Az állami tevékenység sikerének ez irányban legfőbb feltétele, hogy a jelen gazdasági renden szükségesnek mutatkozó változtatások erőszakos rázkódások nélkül a fenálló intézmények alapján s azok fokozatos fejlődése gyanánt jöjjenek létre.

A munkásbiztosítás intézménye nagy mértékben bír a társadalmi reformoknak ezen nélkülözhetlen tulajdonságaival. Talaja elő van készítve az érdekeltek tevékenysége s a törvényhozás intézkedései által, mint kevés más reformé, a népesség számos osztálya nagy várakozásokat köt hozzá, feladata fontosságát a legszigorúbb bíráló sem tagadhatja.

Megvalósítása ennél fogva korunk gazdasági törvényhozásának legsürgősebb teendői közé tartozik s maga az intézmény hivatottnak látszik arra, hogy kiindulási pontjául szolgáljon a gazdasági reformok azon hosszú lánczatának, melyek által korunk társadalmi kérdésének békés megoldása remélhető.

szükségnek megfelelőleg találunk összefoglaló «Évkönyv» természetű munkákat, melyek évről évre tájékoztatást nyújtanak a közviszonyok iránt és tanulságos visszapillantást engednek a múltra. Ilyen vállalat a negyven év óta francia nyelven megjelenő: «Annuaire de l'économie politique et de la statistique». Szerényebb körben mozgó ily évkönyv kiadását határozta el a m. t. akadémia nemzetgazdasági és statisztikai állandó bizottsága. Az évkönyv közeletünk és különösen a közgazdasági élet legfontosabb mozzanatait fogja felölelni, a népesedési mozgalmat, a mezőgazdaságot, az ipart, kereskedelmet, forgalmat, pénzügyet, a bel- és külföldi gazdasági törvényhozást, a bel- és külföldi irodalmat, gazdasági egyleteink, nagyobb vállalataink működését, kiállításaink eredményét, a főváros közgazdasági viszonyait, az akadémia nemzetgazdasági és statisztikai bizottságának működését, az ott tartott felolvasások rövid összefoglalását, az azokhoz fűződő vitákat stb.; — mindezekről teljes és folytatólagos képet fog adni.

Reméljük, hogy a közönség ezen vállalatot, melylyel az alólirott bizottság egy régen kifejezett közóhajnak kíván megfelelni, s melynek eszméje már is a legtágabb körökben rokonszenves fogadtatásban részesült, bizton felkarolandja.

Az Évkönyv mintegy 20 ívnyi terjedelemben fog megjelenni.

Ára 2 forint.

III.

Magyar kereskedelmi műszótár.

☞ Minthogy az I. és II. számú kiadványok egyelőre csak korlátolt számú példányban fognának megjelenni, az ezek iránt érdeklődők felkéretnek, miszerint a megrendelés végett mielőbb a m. t. akadémia kiadóhivatalánál (akadémia bérháza) jelentkezni sziveskedjenek. A kiadványok utánvétellel is megrendelhetők.

A m. t. akad. nemzetgazdasági és statisztikai állandó bizottsága:

Dr. Földes Béla,

bizottsági jegyző.

Gróf Lónyay Menyhért,

bizottsági elnök.

*A m. tud. Akad. nemzetgazdasági és statisztikai állandó
bizottságának kiadványaiból megjelent:*

I. **ADALÉKOK**
A PAPIRPÉNZ TÖRTÉNETÉHEZ ÉS STATISZTIKÁJÁHOZ.

IRTA
FÖLDES BÉLA.

Ára 20 kr.

II. **BÁNYÁSZATUNK**
JELEN ÁLLAPOTAS TEENDŐINK ANNAK SIKERESB KIFEJTÉSÉRE.

Dr. KONEK SÁNDOR
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIAI RENDES TAGTÓL.

Ára 30 kr.

III. **NÉPÜNK HIVATÁSA ÉS FOGLALKOZÁSA**
AZ 1880-BAN VÉGREHAJTOTT SZÁMLÁLÁS SZERINT.

IRTA
Dr. JEKELFALUSSY JÓZSEF.

Ára 20 kr.

IV. **AZ ADÓÁTHÁRÍTÁS ELMÉLETE.**

IRTA
TISZA ISTVÁN.

Ára 20 kr.

V. **HAZÁNK BÜNYÜGYI STATISZTIKÁJA**
1873—1880

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A BÜNTETT MIATT ELITÉLTEK SZEMÉLYI ÉS
TÁRSADALMI VISZONYAIRA.

IRTA
Dr. JEKELFALUSSY JÓZSEF.

Ára 20 kr.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDAJA